

Dokumentace vzniku a příčin nezákonností v činnosti čs. prokuratury.

Výsledky rehabilitačního řízení, prováděného dle zákona č. 82/68 Sb. o soudní rehabilitaci, velmi přesvědčivě dokazují, že nezákonnosti čs. justice, zejména z období první poloviny padesátých let, se výrazně projeví rovněž v práci čs. prokuratury, zejména v činnosti státní prokuratury.

Víceleté porušování základních lidských práv a občanských svobod se strany státních orgánů, které byly především povolány je zajišťovat a mnoho let trvající rozpaky a nechuť deformace plně přiznat a křivdy odstranit, vyústily nejen v nedůvěru občanů o upřímnosti snah justičních orgánů pečovat o právní jistotu v tomto státě, ale nepochybně měly i negativní morální dopad na některé pracovníky těchto státních orgánů.

Zákon o soudní rehabilitaci je jedním z prostředků, který má dopomoci k vrácení důvěry těmto orgánům. Není však prostředkem jediným. Základním předpokladem pro zajištění právní jistoty občanů v tomto státě je především provedení účinných opatření, které by zabránila případným snahám, byť jistě po minulých zkušenostech méně pravděpodobným, o renesanci kabinetní justice.

Dokumentační komisi pro území České socialistické republiky, zřízené příkazem generálního prokurátora č. 41 ze dne 12. února 1969, byl dán úkol, aby na základě spisových materiálů pokud možno objasnila příčiny deformací a nezákonností v trestním řízení, k nimž došlo zejména v činnosti státní prokuratury a vyhodnotila pořízenou prokuratury na těchto nezákonnostech.

Po studiu a vyhodnocení spisových materiálů z archivu Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a soudních spisů byla vypracována tato zpráva, která uváděná zjištění vesměs opírá o dokumentační materiál.

Období činnosti státní prokuratury.

1/ Deformace zákonné úpravy hmotného práva a jejího výkladu:

Rozbor deformací, ke kterým došlo na úseku činnosti státní prokuratury (říjen 1948 - 31. prosinec 1952) a dokumentaci těchto deformací, nelze důsledně provést bez rozboru situace, které tomuto období nejvýraznějších nezákonností předcházela, tj. období před říjnem 1948.

Náhle změna politických i společenských poměrů v našem státě ovlivnila nepochybně i jeho trestní politiku. Dosavadní zákonná úprava, zejména pak zákon na ochranu republiky č. 50/23 Sb. nezdál se býti již dosti účinnou zbraní proti všem, kteří ohrožovali revoluční výmožnosti státu a jeho lidu. Ještě před novelizací tohoto zákona byly tehdy se jevící nedostatky zákonné úpravy překonávány účelově přizpůsobeným extenzivním výkladem skutkových podstat. Aby bylo možno důrazně čelit v r. 1948 velmi četnému výskytu nedovolených přechodů státních hranic, bylo poprvé přikročeno v našem trestním právu k použití nepodložené notoriety, jako jediného důkazu pro zjištění subjektivní i objektivní stránky zločinu. Nedovolené přechody hranic byly do té doby podle zákonné normy postižitelné pouze jako správní přestupek, stíhaný okresním národním výborem. Pomocí notoriety byly tyto přechody již v první polovině r. 1948 stíhány jako zločiny přípravy úkladů o republiku podle § 2 zákona na ochranu republiky č. 50/23 Sb., resp. jako pokus tohoto zločinu. V takto zavedené nové praxi bylo tedy toto jednání kvalifikováno stejně, jako pozdější nejtěžší zločin velezrady dle ust. § 1/2 zák. č. 231/48 Sb. na ochranu lidově-demokratické republiky. Tato praxe byla v té době vedena celkem pochopitelnou snahou zabránit většímu počtu odchodů občanů z tohoto státu a jejich eventuálnímu nepřátelskému působení v zahraničí. Současně však byla jedním z prvních nezákonných výkladů trestního ustanovení, který na dlouhá léta nepříznivě ovlivnil aplikaci našich trestních zákonů. Použití této notoriety bylo nezákonné především proto, že se opíra-

- la jediné o nedostatečně podložené předpoklady, že
- a/ pachatel za hranicemi bude mít možnost spolčit se s cizí mocí za účely v tomto ustanovení uvedenými (v § 2 zák.č.50/23 Sb.),
 - b/ pachatel ví o této možnosti,
 - c/ pachatel za tím účelem přechází hranice.

Osoby, které byly přistiženy při nedovoleném přechodu hranic prakticky nikdy ani objektivní ani subjektivní stránku nedoznávaly. Doznávaly pouze přechod hranic bez povolení z různých pohnutek, např. ze strachu před politickou represí, z dobrodružství apod. Většina pachatelů neměla vůbec představu o tom, co za hranicemi bude dělat a jak s nimi bude nakládáno. Nebyla tedy v těchto případech dána ani objektivní ani subjektivní stránka zločinu podle § 2 zák.č.50/23 Sb. a použití notoriety pouze zakrývalo nedostatek řádných důkazů.

Odstranění tohoto provizoria a legislativní nápravu měl a mohl přinést zákon č.231/48 Sb. na ochranu lidově-demokratické republiky vyhlášený 16. října 1948. Nestalo se tak. Tento zákon, který byl příliš poplatný revolučnímu kvasu doby ve které byl tvořen, vedle málo přesné formulace skutkových podstat, připouštějící extenzivní výklad, přinesl především možnost daleko širšího trestního postihu. I jednání dříve beztrestné stalo se nejtěžším tr.činem. Zločin úkladů o republiku (pozdější vlezrady) dle § 1 zák.č.50/23 Sb. předpokládal totiž násilí na straně pachatele při ohrožení právních statků ustanovením chráněných. Při vlezradě dle § 1 zák. č.231/48 Sb. již násilí třeba nebylo. Trestní sazby byly zvýšeny někde až na trojnásobek a trest smrti byl zaveden pro celou řadu deliktů. Zatím co v zák.č.50/23 Sb. byla trestem smrti ohrožena pouze kvalifikovaná vojenská zrada dle § 6/2, stanovil zákon č.231/48 Sb. trest smrti na

- 1/ zločin vlezrady dle § 1/3,
- 2/ zločin vyzvědačství dle § 5/2,
- 3/ zločin vyzvědačství proti spojenci dle § 6,
- 4/ zločin válečného škůdnictví dle § 10/1,2,
- 5/ zločin válečné zraedy dle § 11,
- 6/ zločin útoku na život ústavních činitelů dle §14,
- 7/ zločin tělesného poškození ústavních činitelů dle § 15/2.

S výjimkou § 11, kde byl trest smrti alternativní k trestu odnětí svobody na doživotí, byla u ostatních uvedených zákonných ustanovení sazba trestu smrti trestem jediným.

Vedle této až příliš široké možnosti tvrdého postihu, které při využívání extenzivního výkladu skutkových podstat postupně oslabovala pocit právní jistoty, přinesl zák.č.231/48 Sb. mezi jinými též novou skutkovou podstatu v ustanovení § 40. Zločin neoprávněného opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu, ohrožený sazbou od 1 do 5 let těžkého žaláře, měl dát možnost k zákonnému postihu nedovolených přechodů hranic bez násilného používání notoriety. Ta však i nadále opuštěna nebyla, jak vyplývá nejlépe ze zápisu o gremiální poradě soudců státního soudu v Praze, konané dne 11.12.1950 (Pres.taj.502-1/50), na níž prezident státního soudu dr.Richter upozornil přítomné na judikát NS ve věci Or I 1642/49, pokud jde o výklad § 1 zák.č.231/48 Sb. Současně uvedl: "Zločin velezrady je dán již samotným faktem, že obviňný odešel do Německa a je nerozhodné, zda jeho původní úmysl se nenesl k velezradě a zda neprodělal screening". Judikát NSzřejmě vycházel z praxe, které se brzy po účinnosti z.č.231/48 Sb. vyvinula při stíhání přechodů hranic a tzv.navrátilců, tj.osob, které po předchozím ilegálním opuštění republiky se později vracely zpět.

Již na schůzi referentů státní prokuratury dne 14.5.1949 (Pres.384-1/49) při diskusi o postihu navrátilců dal vedoucí státní prokuratury dr.Ziegler jasný pokyn tyto osoby přísně stíhat dle § 1 nebo § 5 z.č.231/48 Sb. a současně uvedl: "Je možno říci, že snad 95 % těchto osob jsou osoby pověřené provedením určitých úkolů na území republiky. Podle informací jsou výslechy prováděné u CIC velmi důkladné a zpravodajské orgány dostanou z vyslychaného vždy to, co potřebují. Ostatně mnoho takových mladistvých jsou největší nepřátelé lidově-demokratického zřízení, což ukázal proces s gen.Kutlvaěrem. Jsou-li trestáni tyto mladiství okresními soudy jen podle § 40 z.č.231/48 Sb., není nikde dána záruka, že budou skutečně náležitě potrestáni".

Při téže poradě upozornil prokurátor dr. Štěpán, že by nemělo být zneužíváno § 1 a § 5 zák. č. 231/48 Sb. a dodal: "Tato zákonná ustanovení měla by být užívána skutečně jen ve větších případech, naprosto jasných a prokázaných a neměla by být užívána tam, kde jde o útěk za hranice z nerozumu, z touhy po dobrodružství a bez skutečného zlého úmyslu".

Dr. Ziegler v závěru schůze znovu zdůraznil požadavek přísného postihu podle § 1 a § 5 cit. zák. a uzavřel diskusi sdělením: "I když zákonné sazby jsou příliš vysoké, je nutné dívat se na věc tak, že jakmile politické poměry budou dostatečně konsolidovány, dostanou tito lidé amnestii".

Již tento závěr dr. Zieglera svědčí o vědomé účelovosti postihu bez zřetele k požadavkům zákonnosti. Že při této vžité praxi docházelo i v dalších letech k porušování stěžejních právních zásad, vyplývá nejlépe zázpisu o gremiální poradě referentů státní prokuratury v Praze, konané dne 11. 11. 1950 (Spr. taj. 949-2/52): dr. Čížek: Je třeba, abychom se drželi socialistické zákonnosti. Jest nepochybné, že každý, kdo přechází hranice, se dopustí vyjádření různých poznatek a tím i zločinu podle § 5."

Havelka: "Ne všechny skutečnosti, které jsou sdělovány nepřátelské zpravodajské službě, jsou státním tajemstvím (např. že někde existuje JZD apod.)."

dr. Kremla: "Je třeba, abychom se řídili Leninovým heslem, že práce prokurátora musí odpovídat skutečností, tj. nepřepínat žalobu. Důkazní břímě náleží prokurátorovi. Měli bychom přestat s používáním různých presumpcí, notorií apod."

S tímto jedině správným a samozřejmým požadavkem pro práci prokurátora, má-li se slučovat se zákonem, však naprosto nesouhlasil dr. Barbaš: "Zastávám opačné stanovisko, jako dr. Kremla. Pouze tam, kde máme bezpečně prokázáno, že nejde o agenta, připouštím možnost posazovat případ mírněji."

Stanovisko dr. Barbaše, i když na této pracovní poradě bylo jiným referentem označeno za extrémní, je stejně velmi příznačné pro tehdejší praxi státní prokuratury a do značné míry naznačuje,

jak se někteří prokurátoři státní prokuratury podíleli na deformačních trestního soudnictví. Nelze totiž přehlédnout, že právě dr.Barbaš byl v té době dr.Zieglerem považován za nejlepšího prokurátora státní prokuratury a byly mu přidělovány největší a nejvýznamější procesy.

PMI téže gremiální poradě bylo vyjádřeno další stanovisko, které svědčí o tehdejší volném přístupu ke kvalifikaci téhož skutku dle úvrou - společenskou nebezpečností a trestní sazbou - nesmírně se lišících ustanovení tr.zákona:

dr.Brožová: "Pachatele je třeba posuzovat podle jejich osobní nebezpečnosti. Když jde o továrníka, neváhejme se žalobou podle §§ 1,5 z.č.231/48 Sb., když jde o dělníky, staré lidi spod., posuzujeme jejich činnost spíše podle § 40 z.č.231/48 Sb., i když by po objektivní stránce formálně byly dány předpoklady pro použití §§ 1 a 5 cit.zák."

Stanovisko prokurátorky dr.Brožové svědčí o tehdy uplatňovaném pojetí třídního přístupu při výkonu práva na úseku trestním.

I když s ohledem na probíhající třídní boj v naší společnosti v té době nelze upírat oprávnění k třídnímu přístupu v trestním řízení, bylo možno tento uplatnit jen za respektování příslušného zákonného ustanovení a v jeho rámci. Tedy např. v rozdílném posouzení stupně společenské nebezpečnosti, míry zavinění a v důsledku toho i odlišné výměře trestu, ovšem pouze při kvalifikaci skutku opírající se o zákonem vymezené pojmové znaky skutkové podstaty, které byly zjištěny a prokázány. Jestliže totiž nedošlo k zákonné úpravě třídního přístupu - a k tomu na úseku trestního práva nikdy nedošlo - pak podobné prosazování této zásady nutně vedlo k naprosté nejednotnosti jurisdikce a často ke zvlá.

Závěrem k této stati je třeba uvést, že stejný přístup k právnímu hodnocení tr.činností podle zákona č.231/48 Sb. a po l.8. 1950 i podle I.hlavy tr.z.č.86/50 Sb. měl rovněž státní soud i instance nadřazené, tj.Generální prokuratura a Nejvyšší soud, který pak svými rozhodnutími jasně propůjčoval zdání legality.

2/ Deformace procesních norem:

a/ zrušení instituce vyšetřujících soudců:

Podle trestního řádu č.119 ř.z. z r.1873, který platil až do 1.srpna 1950, předkládaly orgány vyhledávání státnímu zástupci udání o tr.činu, nebo spis přípravného vyhledávání. Zjistil-li státní zástupce po prozkoumání materiálů, že jsou dostatečné důvody, aby bylo možno proti určité osobě zavést trestní řízení, učinil návrh na zahájení přípravného vyšetřování. Účelem tohoto přípravného vyšetřování, které prováděl vyšetřující soudce, bylo zkoumat a objasnit skutkový stav natolik, aby bylo možno meritorně o vině rozhodnout. Protože vyšetřující soudce prováděl vyšetřování nezávisle na orgánech vyhledávání a zaměřoval vyšetřování k objasnění všech skutečností rozhodných pro posouzení viny či nevinu, byla zde určitá záruka, že bude podána obžaloba jen proti skutečnému pachateli. Objektivnost vyšetření byla dána též tím, že orgány bezpečnosti, státního zastupitelství a vyšetřující soudci působili na sobě nezávisle.

Nové zákonné předpisy, a to jak zákon o státním soudu č. 272/48 Sb. v § 19, tak zákon o zlidovění soudnictví č.319/48 Sb. v ustanovení §§ 75 a 76, součinnost vyšetřujících soudců v trestním řízení předpokládaly. Přesto brzy po zahájení působnosti státního soudu a státní prokuratury se přistoupilo nejprve k omezení činnosti a později k úplnému zrušení vyšetřujících soudců.

Dokumentační materiály nesvědčují tomu, že to byl především vliv ministerstva spravedlnosti na státní soud a státní prokuraturu, jmenovitě ministra dr.Alexeje Čepičky a jeho náměstka dr.Karla Klose, jemuž se ohcotně přizpůsobili oba vedoucí těchto úřadů, jak prezident státního soudu dr.Richtr, tak státní prokurátor dr.Ziegler, kteří na poradách s pracovníky státního soudu a prokuratury prosezovali stanovisko ministerstva proti uváženým a logicky zdůvodňovaným projevům nesouhlasu některých podřízených pracovníků, kteří již tehdy varovali před nebezpečím podobného zásahu do platné zákonné úpravy trestního řízení.

Zápis o pracovní poradě pracovníků státní prokuratury za účasti presidenta státního soudu dr. Richtra, která se konala dne 22.4.1949 (Pres.284-I/49), prokazuje s jakou nedůvěrou a nesouhlasem zkušených prokurátorů - referentů se setkal vedoucí státní prokuratury dr. Ziegler, když předložil do diskuse jako námět otázku zrušení vyšetřujících soudců:

dr. Štěpán upozornil, že nelze odstranit zasedu akusační, ani zkrátit obhajobu obviněného. Úkony, které nyní provádí vyšetřující soudce, budou vlastně přeneseny ve větší míře na senát, takže žádaného urychlení řízení nebude docíleno.

Dr. Juna varoval, že odstraněním vyšetřujícího soudce bude z přípravného řízení eliminován nestranný orgán a navrhl dvě možné alternativy: 1/ ponechání systému který je, avšak místa vyšetřujících soudců obsadit skutečně kvalifikovanými silami;

2/ přípravné vyšetřování přenést zcela na státní prokuraturu.

Dr. Kunc zdůraznil, že zák.č.319/46 Sb., který zavedl pro tr.činy, u nichž dolní hranice trestu převyšuje 5 let, obligatorní přípravné vyšetřování, je zákon nový, který nelze proto obejít. Zákodérce zřejmě nezamýšlel pouhé formální přípravné vyšetřování a proto instituce vyšetřujících soudců má i dle tohoto zákona své oprávnění.

Jak vyplývá ze zápisu o této poradě, byla diskuse a zejména snaha některých prokurátorů odvrátit zamýšlenou úpravu nadbytečná, neboť diskusní příspěvek presidenta státního soudu, pozoruhodný především též proto, že byl pronesen soudcem, jasně naznačil, proč má být vyšetřující soudce z přípravného řízení vyřazen:

dr. Richter uvedl, že kvalitně prováděným vyšetřováním orgány Stb by bylo lze řízení značně urychlit a vyloučit tak různé překvapení v řízení před senátem, jako uvádění nových skutečností, které obviněného vyvíňují (! !).

Dr. Ziegler diskusi uzavřel poukazem na novou osnovu trestního řádu, podle které bude instituce vyšetřujících soudců zcela odstraněna.

V závěru porady pak dr. Ziegler dal příkaz referentům státní prokuratury k dalšímu jednotnému postupu, o němž dne 26.4.1949 vyrozuměl zástupce ministra spravedlnosti dr. Karla Klose touto zprávou.

vou (Pres.283-I/49):

"Na základě pokynu s.dr.Karla Klose a po dohodě se s.dr.Richtrem a dr.Vošahlíkem učinil jsem dne 23.4.1949 ve věci likvidace vyšetřujících soudců, tato opatření:

Státní prokuratura počínaje dnem 23.4.1949 navrhuje u státního soudu zavedení přípravného vyšetřování a uvolnění řádné vazby vyšetřovací tak, aby státní soud po provedení těchto úkonů spisy neprodleně vrátil státní prokuratuře k návrhu.

Bude-li podáno trestní oznámení dokonale zpracované, kdy nebude třeba na skutkovém stavu ničeho měnit nebo doplňovat, podá státní prokuratura obžalobu přímo podle spisu s návrhem státnímu soudu, aby před publikací žaloby bylo zavedeno přípravné vyšetřování a uvolněná vazba.

Po dohodě s prezidentem státního soudu dr.Richtrem bude u státního soudu určen jeden člen (dr.Engel-
sman), který bude provádět shora uvedené úkony. Tento bude provádět též opatření podle §§ 90, 109, 112, 412, 416, 57 tr.řádu, opatřování znaleckých posudků, úpravu likvidace znalečného a jiné úkony, které trestní řád ukládá vyšetřujícím soudcům. Zdůrazňují, že nebude vykonávati žádného vyšetřovacího úkonu v pravém slova smyslu."

Prezident státního soudu dr.Richtr současně sděluje dr.Klosovi, že učinil všechna opatření, aby do 30.4. byly přeloženy státní prokuratuře všechny spisy a poukazuje na to, že i když práce vyšetřujícího soudce byla zřízena na vylučování, zatykače, konfiskace, žurnalizování spisu spod., nestačí tuto práci vykonávat jen jeden vyšetřující soudce.

Na 25.7.1949 svolala Generální prokuratura, zřejmě k pokynu ministerstva spravedlnosti, krajské prokurátory na poradu o úpravě vyšetřování trestných činů. Předmětem porady bylo projednání výnosu ministra spravedlnosti v Praze ze dne 26.července 1949 č. 52524/49-III/1, který byl pak rozeslán krajským soudům s prokuraturám a okresním soudům a prokuraturám v českých krajích, kde platil trestní řád č.119 z r.1873 ř.z. Ve výnosu se sděluje:

"Instituce vyšetřujících soudců se stala přežitkem. Jejich práce vede k neodůvodněným přitahům a často spíše překáží než nepomáhá k účinnému stíhání trestných činů. Nový tr. řád s přípravným řízením nepočítá. Již nyní je proto třeba se obejít bez účasti vyšetřujícího soudce v trestním řízení. Nebudou proto od 1.9.1949 pověřováni soudci funkcí vyšetřujících soudců. Pokud některé úkony přípravného řízení musí podle platných předpisů vykonat soudce, bude je vykonávat soudce pověřený jinak civilní agendou. U okresních soudů jen soudce pověřený prováděním dožádání. Úřad veřejné žaloby nebude zásadně navrhopvat konání soudního přípravného řízení, a to ani tam, kde podle zákona má být konáno. Aby bylo učiněno zedost této zákonné povinnosti, zašle úřad veřejné žaloby spisy soudu s návrhem na zavedení přípravného vyšetřování a na opatření o vazbě a zároveň připojí obžalovací spis s tím, aby po zavedení přípravného vyšetřování byl předložen předsedovi senátu k dalšímu řízení."

Výnos ministerstva spravedlnosti obsahuje ještě další a podrobnější pokyny jak má být obcházeno ustanovení zákona o přípravném řízení.

Bez jakékoliv novelizace trestního řádu a dalších zákonných předpisů, které zajišťovaly činnost vyšetřujících soudců, došlo tak k jejich úplnému zrušení pouhým výnosem ministra spravedlnosti. Dr. Ziegler toto nazval na poradě dne 3.9.1949 "účelnou legalitou v trestním řízení".

Námstek ministra spravedlnosti, jehož iniciativa při tomto závažném zásahu do tr. řízení je z dokumentačních materiálů zvláště patrná, si již 21. listopadu 1949 na celostátní pracovní konferenci pochvaloval toto opatření:

dr. Karel Klos: "Zrušením instituce vyšetřujících soudců jsme udělali značný pokrok kupředu. Zejména co do přiblížení se k materiální pravdě. Odstranili jsme dublování, které zeslabovalo výsledky přípravného řízení."

Nezákonně byl tak odstraněn důležitý mezičlánek mezi státní bezpečností a státní prokuraturou, který nezávisle na státní bezpečnosti mohl zajistit skutečné objasnění trestní věci a ověřit skutečnosti, důležité pro objektivní posouzení viny či nevinu obviněného. Tím došlo k tomu, že odpovědnost za vyšetřování politických deliktů byla přenesena výhradně do rukou státní bezpečnosti, o níž na konferenci státního soudu a státní prokuratury v Brně dne 26. června 1950 (Pres. 1546-I/50) se vešoucí státní prokurátor vyjádřil: dr. Ziegler: "Státní bezpečnost zdokonalila své pracovní metody a od pouhého usvědčení pachatelů přešla k jejich přesvědčování o trestnosti jejich jednání."

Stanovisko státního prokurátora ze dne 26. června 1950 je pozoruhodné zejména proto, že v té době měl již mnoho poznatků o negativních stránkách vyšetřování prováděného státní bezpečností, z nichž vyjímáme slespoň písemnou zprávu státního víceprokurátora v Bratislavě, který ve svém dopise ze dne 17. prosince 1949 (Pres. III-483/49) sděluje státní prokuratuře v Praze:

"Zrušení funkce vyšetřujících soudců a zavedení systému protokolárního výslechu bezpečnostními úřady v rámci vyhledávání urychlilo v podstatě běh trestního procesu, avšak negativní stránky tohoto systému jsou v tom, že

- 1/ často důsledkem povrchního provedení vyhledávání ve směru objektivního zjištění všech podstatných znaků trestných činů obžaloby, vyhotovené na podkladě tr. oznámení, nemají tak pevný podklad jako před tím. U hlavního líčení dochází k jejich změně po skutkové stránce, případně k osvobození obžalovaného.
- 2/ narušuje se do určité míry zásada materiální pravdy, protože do podání obžaloby nemá obviněný možnost - pro neochotu orgánů státní bezpečnosti - nechat vyslechnout svědky na svou obhajobu.
- 3/ v důsledku toho leží těžiště procesu v hlavním líčení, kde se prakticky poprvé děje soudní výslech svědků i znalců".

Zpráva státního víceprokurátora v Bratislavě končí závěrem, že obžaloby se dělají na nejistém základě a hlavní odpovědnost za věc se přenesá na soud.

Veškerá uvedená opatření, jimiž došlo k nezákonnému omezení a později i potlačení činnosti vyšetřujících soudců, byla zjevným obcházením zákona. Formulace daných pokynů se nevyhýbala ani slovům, ze kterých bylo jasně patrné, že jde o obcházení zákona, který dodržován býti nemá.

Nešlo ovšem pouze o porušování důležitých ustanovení trestního řádu, případně zákona o zlidovění soudnictví. Toto opatření bylo především též hrubým zásahem do základních občanských práv, zaručených ústavou ČSR č. 150/48 Sb. (ústava 9.května), která nabyla účinnosti dne 9.června 1949. Porušována byla především ustanovení §§ 2/1,3 a § 134 ústavy. De iure byla instituce vyšetřujících soudců zrušena teprve zákonem č. 87/50 Sb. o trestním řádu.

Při celkovém hodnocení tohoto nezákonného zásahu do platné právní úpravy je zřejmé, že toto opatření - v justiční legislativě i praxi jistě neobvyklé a krajně nebezpečné - bylo jedním ze základních pilířů vzniku nezákonností v tr. řízení a tvořící se kabinetní justice. Výsledky vyšetřování, prováděného orgány Štb, nebyly a ani nemohly být nikým prověřovány. Ani trestním řádem č. 87/50 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1.8.1950, ani jinou úpravou nebylo zajištěno právo prokurátora vykonávat dozor nad vyšetřováním, prováděným orgány Štb. Byla pouze zdůrazňována nutnost součinnosti, úzké spolupráce státní bezpečnosti se státní prokuraturou v zájmu zajištění objektivitu vyšetřování. Vzájemná práva a povinnosti těchto složek však upraveny nebyly, přičemž ochota k upřímné spolupráci ze strany Štb byla minimální (viz dokumentaci ve věci Vliv Štb). Teprve koncem r.1953 byl vydán generálním prokurátorem Alešem spolu s ministrem národní bezpečnosti Bacílkem řád prokurátorského dozoru, který ve skutečnosti nedával předpoklady pro skutečný dozor a prokurátorům upíral jejich základní povinnost a právo, tj. provádět před podáním obžaloby výslechy obviněných a svědků, a to bez přítomnosti vyšetřujících orgánů.

Jak dlouho prosazoval prokurátor své zákonné právo samostatně vyslyšet obviněné, je nejlépe patrné z dopisu náměstka gen.prokurátora gen.mjr.dr.Keborta, jehož opis je založen u OP v OZZ 21/56, z něhož je patrné, že ještě v r.1956 se tento musel do-

máhat u náměstka ministra vnitra, aby prokurátorské výslechy obviněných, kteří se dopustili protistátní trestné činnosti, mohly být prováděny bez přítomnosti vyšetřovatele ministerstva vnitra.

b/ řízení o vazbách:

Vyřazením vyšetřujícího soudce z přípravného řízení nemírně vzrostla pravomoc a odpovědnost orgánů Stb při vyšetřování protistátních tr.činů. Jejich činnost při vyšetřování byla prakticky bez jakékoli účinné kontroly či dozoru justičních orgánů, a to i při takových opatřeních, která dle platné ústavy vyžadovala rozhodnutí soudce či prokurátora. Současně se zrušením vyšetřujících soudců u státního soudu bylo státní bezpečnosti uděleno oprávnění, které vyplývá ze sdělení Povereníctva spravdnosti v Bratislavě podřízeným justičním orgánům na Slovensku (Pres.385-I/49 ze dne 20.května 1949:

"Krajské veliteľstvá štátnej bezpečnosti považujú sa v smysle § 3 odst.3 ústavy za úrady, ktoré sú oprávnené nariadiť zajišťovaniu väzbu na osoby imi zaistené pre podozrenie z trestných činov podľa zákona na ochranu ľudovpdem.republiky č.231/48 Zb. a patriacia do posobnosti štátneho súdu podľa § 17 zákona č.232/48 Zb." V ďalšom se pak sděluje příslušným soudům, že osoby umístěné ve věznici na žádost KV Stb podléhají výlučně KV Stb, nejsou v soudní vazbě a proto nesmí být vyslyšány vyšetřujícím soudcem.

Časově toto opatření nevasuje na vyřazení vyšetřujícího soudce z činnosti u státního soudu a zdá se, že to nelegální zásah do trestního řádu také vysvětluje.

Státní bezpečnost tedy zatýkala bez vědomí prokurátora neb soudu a necítila se vázána vazebními lhátami. Jen tak si lze vysvětlit, že o vazbách justiční orgány mnohdy až do počátku tr.oznámění vůbec nevěděly, uvalování vazeb bylo navrhováno současně s podáním obžaloby, případně o uvalení vazby bylo žádáno až po několika měsících, ba i letech. Z dokumentace jasně vyplývá, že státní bezpečnost si vůbec nepřipouštěla možnost, že by státní prokurátor vazbu nepovolil. V tomto přesvědčení jí tehdy plně utvrzovala praxe a vědomí zjevné preference u vedoucích politických i státních činitelů.

Vznikl tedy stav, kdy prokurátoři státní prokuratury neměli a nesměli mít nejmenší možnost styku a obviněnými, kteří byli

ve vazbě Stb. Teprve po podání trestního oznámení byli postaveni před rozhodování na základě materiálů z přípravného řízení, které neměli možnost ovlivnit. Velmi brzy někteří referenti státní prokuratury i státního soudu začali poukazovat na tyto nedostatky.

Na gremiální poradě dne 7.května 1949 upozornil prokurátor dr.Juna na závady v trestním oznámení a na to, že státní bezpečnost při podání tr.oznámení nedodala obviněné do soudní vazby a neuvedla ani, kde se ve vazbě nacházejí. Dr.Richtr, prezident státního soudu, na téže poradě konstatoval, že ve věznicích se nachází řada osob, často již od června 1948, o nichž není vůbec známo pro koho a pro jaké tr.činy byly dodány do vazby.

Z dopisu generálního prokurátora dr.Lorka, adresovaného státní prokuratuře (dr.Zieglerovi), který je evidován pod Pres. 2718/50, dokresluje současný stav ve vazebním řízení toto konstatování: "Byly zachyceny případy dlouhých administrativních vazeb, které nelze odůvodnit uvedeným způsobem. Ve věcech T 1224/50, T 771/50, T 773/50 trvala předběžná vazba, tj.vazba do podání tr.oznámení 7 měsíců, 11 měsíců, případně v třetím případě 12 měsíců, ač našlo se případy natolik komplikované. Také případ T 1559/50, kde došlo k zatčení obviněného státní bezpečností v květnu 1949 a k podání trestního oznámení úsud nedošlo, ačkoliv to bylo styčným orgánem státní bezpečnosti v jeho podání slíbeno již v červnu 1949."

Dopis je datován dne 13.prosince 1950 a již v této době bezpečně dokumentuje, že státní bezpečnost po zrušení vyšetřujících soudců sama nezákonně rozhodovala o vazbách a orgány prokuratury případně i ministra spravedlnosti, pokud se o těchto vazbách dozvěděly, na porušování trestního řádu řádně nereagovaly. Generální prokuratura se v daném případě zbavila odpovědnosti tím, že nedostatky vytýkala svému podřízenému orgánu, tj.státní prokuratuře.

Z dokumentačních materiálů vyplývá, že téměř ve všech vazebních věcech docházelo ze strany státní bezpečnosti k porušování ústavních zásad i zákonných ustanovení trestního řádu, přičemž v některých případech se jednalo zjevně o vazby účelové, tak jak tomu bylo např. v případě pětileté vazby u dr.Doležela, státního zá-

stupce z Olomouce, u dr. Drtíny, kde trvala vazba od srpna 1948 do prosince 1953, dále u osob zařazených do akce "Nepřítel ve straně" a v dalších. Tyto dlouhé účelové vazby byly většinou vykonávány s vědomím i souhlasem ministerstva spravedlnosti, o čemž svědčí na příklad vazba u Jaroslava Záluského.

Tento bývalý příslušník policie, přidělený za války na pražské gestapo, byl ve vazbě nejprve od 26.8.1945 do 13.čubna 1947, kdy jej mimořádný lidový soud v Praze zprostil obžaloby, že se svou činností na gestapu za války dopustil zločinu proti státu dle § 3/1 a zločinu proti osobám dle § 3 zák.č.22/46 Sb. Státní bezpečností byl znovu vzat do vazby pro tutéž činnost dne 7. listopadu 1949 a vazba trvala až do 23.října 1953. Již 4.května 1951 chtěl státní prokurátor řízení zastavit, protože nebyly zjištěny žádné nové skutečnosti oproti řízení před mimořádným lidovým soudem. Náměstek ministra spravedlnosti dr.Klos s tímto postupem neschválil a dal příkaz k provedení obnovy řízení. Na základě konstrukce nových skutečností došlo k povolení obnovy tr.řízení, zrušení původního rozsudku a státní prokurátor v Praze dne 16.října 1951 pod čj. 7 Spt I 18/51 podal na Jaroslava Záluského novou žalobu pro zločin vojenské zrahy dle § 6 č.1 zák.č.50/23 Sb. na ochranu republiky. Hlavní líčení, přesto že bylo již státním soudem nařízeno, se však nekonalo a neopak obviněný i spisy byly předány H3 Stb. Jak vyplývá z tajných protokolů státní prokuratury, byl jmenovaný vytěžován k různým prominentním osobám, zejména též k osobám Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého. V dopise ze dne 10.12.1951 sděluje dr. Ziegler náměstkovi ministra spravedlnosti dr.Klosovi, že při publikaci žaloby předsedou senátu vyšlo najevo, že při vyšetřování bylo ze strany orgánů MNB použito nepřípustných metod. Záluský popřel předsedovi senátu správnost administrativních protokolů. V této zprávě dr.Ziegler dále sděluje, že je nutné došetření věd, přičemž předseda senátu uvažuje o propuštění obviněného z vazby, jelikož nebezpečí koluse nehrozí, ani není obava z útěku obviněného. V případě odsouzení bude nutno obviněnému započíst do trestu vazbu, která v té době trvá již skoro 4 leta. V prot.taj.261/51 je založen písemný pokyn dr.Klose ze dne 14.12.1951 dr.Zieglerovi v tomto znění:

"Ke zprávě z 10.12. t.r. ve věci Záluský sděluji, že propuštění Záluského z vazby nepřichází v úvahu až do bezpečného vyšetření věci a projednání s MNB." Dr.Ziegler pak 6.května 1952 v prot.taj.166/52 sděluje dr.Klosovi: "Po dlouhotrvajícím jednání s ministerstvem národní bezpečnosti obdržel jsem teprve dne 6.května 1952 od velitele inspekčního sektoru MNB s.Konráda zprávu, že trestní věc Záluský je nutno na delší dobu ještě blokovat vzhledem k tomu, že tato věc je v úzké souvislosti s vyšetřováním známého velkého protistátního případu."

Teprve 3.7.1953, tedy téměř za 2 roky, žádá písemně náměstek gen.prokurátora hlavní správu Stb v Praze, aby obviněný Jaroslav Záluský byl neprodleně předán do vazby krajského prokurátora v Praze a aby byly vráceny spisy. Dne 17.7.1953 doručil orgán MNB na Generální prokuraturu trestní oznámení, výpověď obviněného a výpovědi svědků, pořizené vesměs v době po podání žaloby. Dne 23.října 1953 byl pak Záluský na základě těchto spisových podkladů odsouzen pro žalovaný zločin k trestu 4 let odnětí svobody a ihned propuštěn domů, neboť vazbou měl již odpykáno daleko více, než činil uložený trest, nehledě ke 2 amnestiím, které se rovněž na něho vztahovaly.

(Prevoplatným rozsudkem zvláštního senátu krajského soudu v Praze č. Tr 267/68 ze dne 31.března 1969 byl pak rozsudek krajského soudu z r.1953 v celém rozsahu zrušen jako vadný a Jaroslav Záluský byl obžaloby zproštěn.)

c/ zvláštní oddělení státní prokuratury:

Naprostý nedostatek evidence o jednotlivých vazbách, tak jak je patrný z diskusních příspěvků na gremiálních poradách, z nichž některé byly uvedeny v předchozí stati, byl sice v r.1949 i v I.polovině r.1950 neustále kritizován, avšak ze strany justičních orgánů žádné opatření k odstranění tohoto nedostatku provedeno nebylo a vzhledem k zrušení vyšetřujících soudců ani provedeno býti nemohlo. Teprve po nabytí účinnosti trestního řádu č.87/1950 Sb.,

jímž byla odpovědnost za vazbu přenesena na prokuraturu, bylo přikročeno k opatřením, kterými měly být odstraněny hrubé nezákonnosti až dosud se projevující ve vazebním řízení. Z dokumentace vyplývá tento postup:

Na gremiální poradě referentů státní prokuratury v Praze ze dne 5.8.1950 (Pres.777-1/49) prohlásil státní prokurátor dr.Ziegler: "Stb musí hlásit prokurátorovi každou vazbu. Vzhledem k tomu zamýšlím zřídit tzv.styčné orgány, kteroužto funkci bych pověřil jednotlivé referenty, a to pro každý kraj v počtu 2 nebo 3. Tito by pak pravidelně jednou nebo dvakrát týdně dojížděli do svých krajů, byli by tak v bezprostředním styku s KV Stb, které by je muselo informovat o všech vazebních případech a kteří by také ihned uvalovali vazbu, případně činili další opatření. Současně by také navázali styky se sekretariáty s jinými úřady lidosprávy, což bude jen na prospěch naší práce." O tři dny později, 8.8.1950, na další pracovní poradě (Pres 777-1/49) uvedl, že " tento styčný orgán bude rozhodovat o tom, zda ta která zajištěná osoba má zůstat ve vazbě spod. Usnesení o ponechání zajištěných osob v další vazbě budou publikována jednak styčným prokurátorem, jednak prostřednictvím krajského velitele Stb."

Zatímco vedoucí státní prokuratury dr.Ziegler hodlal několik prokurátorů státní prokuratury vyčlenit k účelům nejužšího styku se státní bezpečností, pověřit je funkcí tzv.styčných orgánů, kteří by jednotlivé KV Stb pravidelně navštěvovali, jednalo ministerstvo spravedlnosti přímo s MNB o jiném způsobu možné spolupráce. Dne 26.9.1950 uskutečnila se porada, již se zúčastnili ministr spravedlnosti dr.Št.Reis, náměstkyně dr.K.Klos a dr.Dresler, za MNB K.Šváb, O.Závodský a Kroček. Dle zápisu o této poradě, uloženém v archivu min.spravedlnosti čj.K-245, přednesl K.Šváb nový návrh dohody o budoucí spolupráci Stb se státní prokuraturou a bylo usneseno:

"Ministr spravedlnosti bude jmenovat určitý počet členů státní prokuratury pro Prahu, Brno a Bratislavu z řad příslušníků státní bezpečnosti. Tito prokurátoři státní prokuratury budou fakticky pracovat v ministerstvu národní bezpečnosti."

Avšak teprve v první polovině r.1951 bylo z rozhodnutí ministra spravedlnosti přikročeno k opatření, v justiční praxi krajně neobvyklému, které mělo zajistit zákonný postup v přípravném řízení.

Pod Spr.taj.86-2/51 je založen výnos ministra spravedlnosti dr.Reise ze dne 23.čubna 1951 č. T 527/51-II/4, jímž byla zřízena zvláštní oddělení státní prokuratury.

Tento výnos zní:

Po dohodě s ministrem národní bezpečnosti zřizují:

- a/ pro ministerstvo národní bezpečnosti a krajské velitelství státní bezpečnosti v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Karlových Varech, Ústí n/Lab., Liberci, Hradci Králové a Pardubicích zvláštní odd. státní prokuratury při min.národní bezpečnosti v Praze (3 prokurátoři a 2 správní zaměstnanci),
- b/ pro krajské velitelství státní bezpečnosti v Jihlavě, Brně, Olomouci, Uh.Hradišti a Ostravě zvláštní oddělení státní prokuratury při kraj.velitelství st.bezpečnosti v Brně (1 prokurátor a 1 správní zaměstnanec),
- c/ pro krajská velitelství státní bezpečnosti v Bratislavě, Žilíně, Košicích, Prešově, Banské Bystrici a Nitře zvláštní oddělení státní prokuratury při kraj.velitelství st.bezpečnosti v Bratislavě (1 prokurátor a 1 správní zaměstnanec).

V souladu s výnosem min.spravedlnosti byl vypracován na státní prokuratuře organizační řád pro tato zvláštní oddělení a jejich úkolem dle tohoto řádu bylo zejména:

- a/ dbáti, aby orgány povolené k vyhledávání, uvedené v § 76/1 tr.ř. přísně dodržovaly všechny zákonné předpisy při vyhledávání tr. činů uvedených v § 13 tr.ř., zejména pokud jde o zatýkání (§§ 97 a 98 tr.ř.), o zadržování (§ 99/1 tr.ř.), o odevzdávání obviněných prokurátorovi (§ 100 tr.ř. o výkonu vazby a propuštění z vazby), je-li vykonáván po dobu nejnutnější potřeby u orgánů povolených k vyhledávání (§ 296/1 věta druhá a odst.2 tr.ř.) a o urychlení řízení ve vazebních věcech (§ 107 tr.ř.);

- b/ konat vyšetřování trestných činů uvedených v §.13 tr.ř. pokud obviněný byl odevzdán prokurátorovi (§ 100 tr.ř.), rozhodovat o vazbě osob, obviněných z některého z těchto tr.činů, případně jejich odevzdání prokurátorovi (§ 101/1 tr.ř.), rozhodovat o tom, zda se vazba má v těchto věcech po dobu nejnutnější potřeby vykonávat u orgánu povolného k vyhledávání (§ 296/2 tr.ř.);
- c/ poskytovat orgánům povolným k vyhledávání rady v otázkách tr. práva hmotného i procesního, pokud jde o vyhledávání shora uvedených tr.činů.

Dne 5.dubna 1951 byl vydán rozkaz ministra národní bezpečnosti č.16 o postupu při zatýkání, vazbách a vyšetřování, prováděném státní bezpečností a vojenskou zpravodajskou službou. Tento rozkaz ministra národní bezpečnosti Ladislava Kopřivy byl vydán v dohodě s ministrem spravedlnosti dr.Štefanem Reisem. Rozkaz obsahoval sdělení o zřízení zvláštních oddělení státní prokuratury při MNB a KV Stb. Když dne 12.května 1951 na gremiální poradě referentů státní prokuratury v Praze dr.Ziegler přítomné a rozkazem seznámil, konstatoval současně, že na právech prokurátora tyto výnosy nic nemění. Prokurátor přidělaný k zvl.odd.Stb. bude v nejužším styku s orgány úřadu, jemuž je přidělen. Dále výslovně uvedl: "Při tom nejde o to, abychom my dohlíželi na Stb, nebo oni na nás, účelem opatření jest nejužší spolupráce".

V dopise ze dne 11.12.1951, adresovaném ministerstvu spravedlnosti, k rukám dr.Cíchy (Spr.tej.918-14/51) sděluje dr.Ziegler, že " ... v druhé polovině r.1951 bylo zřízeno zvl.odd.st.prokuratury přímo u min.nár.bezpečnosti, které řeší všechny otázky vzájemné spolupráce. Tímto opatřením bylo dosaženo toho, že státní prokuratura má nyní stálý přehled o trestních věcech, již ve stadiu realizace u Stb a může činit včasné a účinné zásahy do vyšetřování konkrétních případů."

Toto sdělení dr.Zieglera však neodpovídalo skutečnosti. Z celé řady dozorových spisů vyplývá, že prokurátor se dozvídal o zadržené osobě až za několik týdnů, v druhé polovině r.1951 i za několik měsíců (5 Spt II 3-9/51, 5 Spt II 38/51 a další z odd.braněnské státní prokuratury). Podobné situace byla rovněž v Praze a v

Bratislavě. I když se situace poněkud zlepšila až koncem r. 1952, přesto orgánové Stb např. v obvodu brněnského odd. státní prokuratury, ani v jednom případě nepředali zadržanou osobu prokurátorovi ve lhůtě stanovené v § 100/1 tr.ř.

Dne 8. ledna 1952 na pozvání u vedoucího státní prokuratury v Praze upozorňoval vedoucí 9. oddělení státní prokuratury při MNB s. Havelka na průtahy s prodlužováním vazeb a zdůraznil, že prokurátor tyto schvaluje prakticky dodatečně, tedy již po uplynutí vazební lhůty. Podobné závady byly konstatovány na poradách velmi často a ve Zorávě o závadách a nedostatecích z 31. ledna 1952, kterou podalo 9. odd. st. prokuratury v Praze pod čj. SPnt I 8-14/52 ministerstvu národní bezpečnosti - velitelství Stb - se poukazuje i na další závažné nedostatky do té doby zjištěné:

"Návrhy na zatčení, které spolu se žádostí o ponechání ve vazbě jsou předkládány prokurátorovi, neobsahují vždy konkrétní skutečnosti, které odůvodňují podezření z tr. činu. Často jsou návrhy odůvodňovány heslovitými frázemi, jako např.: Jmenovaný je třídním nepřítelem a státně bezpečnostní materiál, který je zdejšímu velitelství nebo MNB k dispozici, ho dostatečně usvědčuje z protistátní činnosti."

Již z této citace této zprávy je zřejmé základě jakých podkladů prokurátor rozhodoval o vazbách. Prokurátoři zvláštního oddělení neměli při svém rozhodování ani k dispozici ucelené spisové materiály a jejich rozhodování se v podstatě omezilo pouze na doplnění předtištěného formuláře, jeho opatření kulatým razítkem a podpisem. Obviněného většinou vůbec neviděli a v každém případě ponechávali obviněného dle § 296/2 tr.ř. ve vazbě Stb. Vzhledem k tomu, že tyto formuláře - žádosti Stb o uvalení vazby - byly většinou předkládány s velikými průtahy, rozhodoval prokurátor značně opožděně, vazbu obvykle hned prodloužil a jeho opatření byla tedy zcela formální a v zásadě lze říci i nadbytečná. Tato zjištění vyplývají z celé řady spisů zvláštních oddělení v Praze, Brně i Bratislavě a jsou nejlépe patrná z těchto dvou konkrétních případů, které

se pro dokreslení praxe těchto zvláštních oddělení blíže rozvádějí:

Pod 5 Spt II 148/51 zvláštního oddělení státní prokuratury v Brně je založen protokol o zatčení Jiřího Strouhala orgány Stb ze dne 22.10.1951. Dne 8.11. téhož roku dostal státní prokurátor k rozhodnutí žádost o ponechání Strouhala ve vazbě a dne 16.12.1951 zaslala Stb témuž prokurátorovi návrh na zrušení vazby. Prokurátor dne 12.12.1951 rozhodl o vazbě tak, že ji povolil do 22.ledna 1952 a hned dalším rozhodnutím, které není opatřeno datem, propustil Strouhala na svobodu podle § 105 tr.ř. Ve skutečnosti však Stb Strouhala propustila již 2.11.1951, tedy ještě před tím, než prokurátor dostal návrh na jeho vzetí do vazby.

Z toho je zřejmé, že prokurátor zvl.oddělení při rozhodování o vazbě neviděl spisy ani obviněného a o stavu věci nebyl ani informován.

Podle spisu Generální prokuratury čj.II/1 Pz 791/68 orgány státní bezpečnosti zatklý dne 12.října 1951 Josefa Šimo z Žiliny. S tímž datem učinilo KV Štb v Nitře návrh zvl.odd. státní prokuratury v Bratislavě o ponechání Šimy ve vazbě. Návrh na zeleném tiskopise je zdůvodněn jednou větou: "I po provedeném výsledku trvá podezření, že jmenovaný se dopustil protistátní činnosti a se styká se zahraničními agenty.". Prokurátor zvl.odd. 12.prosince 1951 povolil vazbu na dobu 3 měsíců, tj. do 12.ledna 1952. Pod povolením vazby je záznam mladšího státního prokurátora: "Dožádání státního prokurátora jsem provedl 15.prosince 1951, obviněný stížnost nepodal."

Návrh na propuštění obviněného z vazby, datovaný dnem 3.prosince 1951, tedy 9 dní před tím než prokurátor vazbu povolil, byl zdůvodněn tím, že "v průběhu vyšetřování nebylo dokázáno, že by se Josef Šimo dopustil tr.činu a že existující materiál, který byl důvodem k jeho zatčení, nebyl potvrzen." Státní prokuratura v Bratislavě pod čj. Spt 138/51-5 dne 18.prosince 1951 rozhodla o propuštění Josefa Šima na svobodu. Tento byl však již dne 12.12.1951 státní bezpečností propuštěn na svobodu.

Z obou těchto příkladů lze bezpečně dovodit, že prokurátoři zvl.oddělení při svém rozhodování byli odkázáni pouze na informace státní bezpečnosti, sami nemohli provádět kontrolu jejich opatření a tak jim nezbylo než potvrzovat, svými podpisy a razítky často i kryt, nezákonná opatření státní bezpečnosti.

Kromě toho veškeré uvedené dokumentace svědčí o tom, že zamýšlená opatření k odstranění nezákonností ve vazebním řízení měla ve svém výsledku pouze charakter evidenční a neměla vliv na výkon vazby samé. Nový tr.řád totiž v ust. § 296 odst.2 připouštěl, aby se vazba vykonávala nejen v soudních věznicích, ale i u orgánu povolaného k vyhledávání po dobu nejnutnější potřeby. Ze znění tohoto zákonného ustanovení je patrné, že šlo o výjimku z výkonu vazby, avšak v praxi státní prokuratury se tato výjimka stala pravidlem. Obvinění byli ve všech případech ponecháváni ve vazbě Stb.

I když prokurátoři zvl.oddělení ve svých zprávách, které podávali vedoucímu státní prokuratury dr.Zieglerovi, na některé nedostatky poukazovali, tyto signalizovali rovněž velitelským Stb, závady odstraněny nebyly patrně především pro nemohoucnost a neschopnost ze strany vedení státní prokuratury i ministerstva spravedlnosti prosadit jakékoliv změny v praxi a postupu státní bezpečnosti.

Zvláštní oddělení státní prokuratury byla likvidována v prosinci 1952.

3/ Nezákonnosti v činnosti státní bezpečnosti.

Základem pro rozhodování prokurátora i soudu v tr.řízení je výsledek vyšetřování spáchané tr.činnosti. Rozhodování státního prokurátora bylo po zrušení vyšetřujících soudců odkázáno na výsledky práce Stb, aniž zde byla zákonem či jiným předpisem dána možnost přesvědčit se o správnosti výsledku vyšetřování.

Orgány národní bezpečnosti byly po únoru 1948 nesporně jednou z opor nového politického státního vedení a zejména státní bezpečnosti připadl obtížný úkol střežit lidově-demokratický stát před nepřítelem vnějším i vnitřním. Je nesporné, že po únorové porážce se kapitalistické i buržoazní vrstvy našeho národa aktivizova-

ly k odporu a usilovaly o politický zvrat. Výsledkem tohoto úsilí byla i vážná protistátní činnost třídního nepřítele. Lidově-demokratické zřízení plnilo funkci diktatury proletariátu včetně potlačování a postupné likvidace nepřítel socialismu.

Za této situace stal se pochopitelně základním kriteriem práce Stb její politický dopad na současné politické vztahy. Se stoupajícími úspěchy při odhalování nepřítel politického zřízení, stoupala prestiž i preference Stb, a to i před justičním aparátem. Toto značně podporovala i skutečnost, že kádrové složení pracovníků justičních složek odpovídalo sice tehdejšími odbornými požadavkům, nikoliv však plně požadavkům politickým. U Stb tomu bylo práva naopak. Z dokumentačních materiálů vyplývá, že politickým výsledkům práce Stb byl do značné míry podřízen i požadavek zákonnosti a tak v činnosti státní bezpečnosti docházelo stále více k používání nezákonných metod při operativní činnosti i při vyšetřování. Tyto metody spočívaly, pokud jde o operativní činnost, především v používání spolupracovníků nebo i vlastních příslušníků nejen k odhalení tr.činnosti, k jejímu sledování, ale přímo k jejímu vyprovokování. A pokud jde o vyšetřování, v potlačování základních práv na obhajobu, v donucování k výpovědím za hrubého fyzického a psychického nátlaku, v konstruování obvinění atd.

Za příklad zjevných provokací je možno uvést tzv. akci "Kámen". Tohoto krycího jména bylo používáno pro ilegální pokusy o překročení hranic, podněcené a prováděné orgány Stb, příp. jejími spolupracovníky. Tento přechod byl zajištěn podle předem vypracovaného plánu tak, že skupina osob byla přivezena nebo pomocí služebních vozidel Stb přivezena na východní místo, kde byla předána tzv. převáděči, kterým býval příslušník Stb, výjimečně spolupracovník Stb. Tento pak "převédl" svěřené osoby do míst, o nichž předstíral, že jsou již na cizím území a tam byly zadrženy příslušníky Stb převlečenými do stejnokrojů německé pohraniční stráže. Tito pak zadržanou skupinu či jednotlivce předvedli na údajné "velitelství", obvykle k tomu účelu upravený objekt PS. Zde byli vyslýcháni dalšími příslušníky Stb, tentokrát převlečenými do stejnokrojů americké armády, kteří se vydávali za americké zpravodajské důstojníky. Výslech

byl prováděn anglicky nebo německy. Vyslýchání byli nuceni vyplnit dvojjazyčné dotazníky, zaměřené na zjišťování převážně hospodářských a politických poznatků o republice. Po těchto předběžných výsledcích byla celá skupina společně s převaděčem odeslána dále, na předem určeném místě však došlo po "zabloudění" k zadržení orgány naší pohraniční stráže a tak se člnové skupiny dostali zpět do pravomoci orgánů Stb a byli předáni k trestnímu postihu. Akce byly inscenovány tak, aby se pachatelé domnívali, že se jim útěk z republiky skutečně podařil, ačkoliv po celou dobu území republiky neopustili.

V býv.kraji Karlovy Vary tyto fingované převody státních hranic byly prováděny v prostoru útvaru PS Svatý Kříž u Chebu a v prostoru Tři sekery u Mer.Lázní. Na území býv.kraje Plzeň byla tzv. akce "Kámen" prováděna v prostoru neosídlené osady Mýtnice, býv. okres Horšovský Týn a u osady Pádorů v okrese Domažlice.

Z dokumentačních materiálů vyplývá, že akce "Kámen" nebyla omezena pouze na uvedené dva kraje, ale byla používána i v dalších krajích, které sousedí se západními státy.

Používání těchto nezákonných metod v kraji Karlovy Vary oznámil v r.1951 Generální prokuratura tehdejší krajský prokurátor v Karlových Varech dr.Jan Lušek. Neprodleně byli s těmito nezákonnostmi seznámeni ministr spravedlnosti dr.Štefan Rais, náměstek ministra spravedlnosti dr.Karel Klos a náčelník Hlavní vojenské soudní správy gen.dr.Kokeš. Nižší vojenský prokurátor v Karlových Varech zahájil tehdy tr.stíhání dvou příslušníků KV Stb Karlovy Vary-řídících orgánů, spolupracovníka Stb-agenta provokatéra, pro tr.čin porušení povinnosti veřejného činitele, avšak řízení bylo později zastaveno pro jednání u ministra DR NB Kopřivy. Vyšlo totiž najevo, že tyto nezákonné akce nebyly svévolně organizovány pouze těmito nižšími orgány Stb, ale byly řízeny centrálně z Prahy a prováděny s vědomím náčelníků KV Stb za přímého řízení jejich zástupců pro operativní věci. Iniciátorem celé akce "Kámen" byl tehdejší odborový přednosta MV dr.Štěpán Plaček.

Závěrem možno říci, že občané odsouzení v akci "Kámen" byli k trestné činnosti vyprovokováni. Řízením akce ze strany orgánů Stb bylo již předem vyloučeno, aby se jednotlivým osobám pokus

o opuštění republiky podařil. Odsouzení bylo tedy provedeno na základě nezákonných důkazů a akce "Kámen" je jednou z typických deformací 50 let. Vznikla po únoru roku 1948 a byla zaměřena původně proti prominentním osobám. K deformacím nejhlubšího rázu došlo zejména když orgány Stb této akce používaly v širokém měřítku proti československým občanům, kteří z jakýchkoliv důvodů nesouhlasili s politickými poměry v republice, nebo dokonce chtěli území republiky opustit z ryze osobních důvodů. V některých případech se nejednalo ani o osoby třídně nepřátelské. Realizace akce "Kámen" měla za následek podstatné zvýšení kriminality na úseku tr. činů proti republice a toto opět ve svém důsledku muselo mít za následek zpřísnění represivních opatření.

Získané poznatky prokázaly, že používání nezákonných metod v akci "Kámen" nebylo zpočátku jednotlivým prokurátorům známo. Již uvedený zákrok býv. krajského prokurátora v Karlových Varech dr. Duška v roce 1951 dokazuje, že ihned po zjištění nezákonných metod byl ústřední orgán, tj. Generální prokuratura, o věci informován, ale zodpovědnost za to, že z těchto signálů nebyly vyvozeny patřičné důsledky, dopadá plně na tehdejší vedení Generální prokuratury, státní prokuratury, zvláště pak ministerstva spravedlnosti a ministerstva národní bezpečnosti.

Takto inscenované přechody státních hranic měly mnohdy i tragické následky, jak o tom svědčí poznatky ze spisu GP OZZ II 35/54. Spis pojednává o tzv. případě "Langermayer - Masna" z jihomoravského kraje a uvádí se tam, že v r. 1950 se spolupracovník Stb napojil na Zđ. Šťastného, jemuž nabídl, že ho převede ilegálně do Rakouska. Spolupracovník Stb Šmíd měl fungovat jako převaděč. Místo "plánovaného" přechodu bylo předem obsazeno přísl. Stb a pohraniční stráž. Při pokusu o fingoovaný přechod dne 16.8.1950 v prostoru Mikulova došlo k použití zbraní poté, když Šmíd se od skupiny vzdělil. Dva společníci Šťastného byli zastřeleni na místě, Šťastný byl těžce zraněn a zranění krátce poté podlehl.

Provokace k ilegálnímu přechodu státních hranic byla orgány Stb použita i za účelem získání doznání k jiné závažné tr.činnosti, jejíhož pachatele se zákonnými prostředky nepodařilo vypátrat. Ve zprávě brněnského oddělení státní prokuratury ze dne 7.10.1952 čj. 4 Spt II 70/52 (prot.taj.36/52), adresované státní prokuratuře v Praze se uvádí, že Tomáš Rumíšek, kovář z kopaničářské obce Javorníku, zastřelil z pušky dne 29.3.1949 pokrokového učitele Jana Benedu, předsedu MO KSČ v obci. K vraždě došlo pozdě večer, když Benedu, byl v osvětlené místnosti svého bytu zasažen střelou, vypálenou do místnosti oknem. Rumíšek byl, jako možný pachatel, vazebně vyšetřován delší dobu již v r.1949, avšak řízení bylo pro nedostatky důkazů zastaveno. Ve zprávě se dále uvádí:

"Během první vazby, trvající 4 1/2 měsíce, obv.Tomáš Rumíšek vinu naprosto popíral. Agenturním způsobem byl přiveden na myšlenku, že je nutné, aby uprchl do zahraničí s písemným doznáním vraždy jako s dokladem pro orgány zahraniční moci. Po zatčení vinu přesto popíral a doznal se teprve pod tíhou usvědčujících důkazů a byl usvědčen výpovědí své manželky."

Vedoucí brněnského oddělení státní prokuratury náměstek státního prokurátora dr.Sichler v závěru své zprávy konstatuje, že Rumíšek byl usvědčen díky dlouhodobým metodám Stb a vzhledem k povaze tr.činnosti navrhuje absolutní trest.

Tento byl rovněž uložen a vykonán.

(V roce 1969 zvláštní senát krajského soudu v Brně dle zák.č.82/68 Sb. o soudní rehabilitaci jej v celém rozsahu viny zprostil pro naprostý nedostatek hodnověrných důkazů).

Z velkého počtu dokumentovaných příkladů vyprovokované tr.činnosti poukazujeme ještě na dva zvláště typické, které rovněž dokreslují, na jakých základech stála tehdy politická informace o velkém rozsahu činnosti nepřátelských rozvědek, špiónů a velezrádců na našem území, která nepochybně velmi ovlivnila i justiční práci při stíhání protistátních deliktů.

Rozsudkem státního soudu v Praze čj. Or I/IV B1/50 ze dne 7.zářní 1950 bylo odsouzeno 17 obviněných včetně s dr.Pavlem Kotálem pro zločiny velezrady a vyzvědačství a byly jim uloženy velmi přísné tresty na svobodě. Dle odůvodnění rozsudku se tito obvinění, bývalí příslušníci soc.dem. či nár.soc.strany, spojili a založili ilegální skupinu, které jako další obdobné ilegální skupiny byla napojena na tzv.ústředí ilegálních organizací ČSR, jež bylo vedeno neznámou osobou, kryjící se pod jménem mjr.Král, příp.dr.Červený. Úkolem všech těchto ilegálních skupin asi 50 osob bylo dle odůvodnění rozsudku vytvoření ilegální strany, nazývané "Strana práce". Ústředí údajně vydávalo ilegální časopis "Plamen", který skupina dostávala především od mjr.Krále. Tolik rozsudek.

Při revizi těchto skupinových věcí, označovaných orgány Stb jako "Černé komando", předložila inspekce MV zprávu a její doplněk ze dne 4.května 1966 o výsledcích přešetření této věci a v této se uvádí:

"V dubnu 1948 došlo orgány Stb k tzv."tajnému zatčení" dr.Vlastimila Chalupy, býv.tajemníka dr.Petra Zenkla. Ten byl získán pro spolupráci, propuštěn a jeho pomocí pak byla organizována činnost asi 10 ilegálních skupin. Chalupa vystupoval pod krycím jménem mjr.Král neb dr.Červený. Za osobní kontroly orgánů Stb sjednával ilegální schůzky a vytyčil program nově vznikající ilegální "Strany práce". Ve skutečnosti ilegální skupiny uvedl v život. Pod kontrolou Stb se napojil také do zahraničí na Ripku, Zenkla a Krajínu a jeho prostřednictvím bylo provedeno napojení vysílačkou na emigrantskou centrálu v Paříži. Chalupa, řízen orgány Stb, naplánoval i zřízení zpravodajské organizace v západních zemích, kam byli odesláni někteří členové ilegální skupiny, kteří v domnění, že pracují proti zdejšímu zřízení, měli podávat zprávy Chalupovi do ČSR. Chalupa - mjr.Král sám též zeřídil vydávání a rozšiřování ilegálního časopisu Plamen, který byl ovšem tištěn pod kontrolou Stb."

Všechny skupiny byly postupně orgány Stb likvidovány a jejich členové odsouzeni k velmi přísným trestům. Ve zprávě IMV je dále výslovně uvedeno:

"Jakákoliv tr.činnost osob ze skupiny dr. Kotáala před napojením na Chalupu, nebyla zjištěna. Pokud jde o další skupiny, pak před napojením na Chalupu a řídicí orgány Stb, se členové těchto skupin scházeli, hovořili všeobecně o vývoji politické situace a dohodli se, že bude vhodné čelit tomuto vývoji, doporučovali vydávání ilegálních letáků a uvažovali i o přípravě sabotážních akcí. Nebylo však zjištěno, že by konkrétně k některým těmto aktům přistoupili. S výjimkou jediného odsouzeného M.V., který byl dodatečně odsouzen za neoznámení tr.činnosti převádění osob do zahraničí za úplatky, nedopustili se odsouzení z vlastní iniciativy žádné protistátní činnosti a to žádný z členů uvedených ilegálních skupin. Veškerá tr.činnost byla vyvolána akcí s Chalupou. Z toho vyplývá, že tr.činnost všech odsouzených byla jednoznačně vyprovokována orgány Stb. Během vyšetřování protistátní skupiny došlo k nesprávným metodám vyšetřování ve všech směrech."

(Z prior GP T 69/63 bylo zjištěno, že zcela nezákonný podklad tohoto tr.řízení byl znám již v r.1957 ministru vnitra, v r. 1958 náměstkovi min.spravedlnosti a přesto nebyly podniknuty kroky k nápravě. Odsouzení nezasloužené tresty odpykávali dále. V r.1966, kdy citované zpráva IMV jasně vinu vylučovala, byly podněty odsouzených, domáhající se přezkoumání svého odsouzení, generálním prokurátorem jako neodůvodněné odloženy. K rehabilitaci došlo teprve dle zák.č.82/68 Sb.)

O druhém případě rozsáhlé provokační činnosti orgánů Stb svědčí poznatky ze spisu GP OZZ 00193/56, týkajícího se tzv.akce "Tábor". Věc byla zpracovávána v letech 1949-50 býv.krajským velitelstvím Stb Brno. Jde o 10 skupinových věcí s cca 170 odsouzenými osobami. Bylo zjištěno, že celá ilegální organizace byla pod kontrolou orgánů státní bezpečnosti již od prosince 1948, kdy do ní byl postupně nasazen větší počet spolupracovníků Stb, kteří vystupovali jako agenti cizí moci. Organizace byla státní bezpečností vybudována jako tzv.volavčí síť k zachycení činnosti zahraničních rozvě-

dek na Moravě. Orgánové Stb a jejich spolupracovníci vedli Františka Křivku, Petra Křivku a další k rozšíření činnosti po celé Moravě, k rozvíjení špionážní činnosti, shromáždění zbraní atd., přičemž ze spisu bezpečně vyplývá, že do zásahu orgánů Stb byli ilegální zcela bezradní a prakticky též bezmocní. (Tato věc je v současné době v rehabilitačním řízení u zvl. senátu krajského soudu v Brně.)

Při hodnocení podílu odpovědnosti prokurátorů státní prokuratury na těchto zjevných nezákonnostech nelze přehlédnout, že provokační charakter operativní činnosti Stb nebyl ze spisového materiálu tak patrný, jak je výše vylíčen. Stávalo se, že teprve u hlavního líčení vycházely na jevo okolnosti, z nichž bylo možno usuzovat o nesprávných metodách při vyšetřování a často tyto byly zjištěny teprve při revizích. Tak na poradě státní prokuratury v Bratislavě, konané dne 19.11.1949 za účasti soudců odd.státního soudu (Pres.III 432/49) bylo konstatováno, že

"státní prokuratura není dostatečně informována o tom, které osoby vystupují^{oí/} v trestních věcech jsou důvěrníky Stb nebo jiné zpravodajské služby. Tak např.se stalo, že o svědkovi předvolaném na hl.líčení, bylo zjištěno, že je důvěrníkem jedné zpravodajské složky, o čemž soud ani prokuratura před tím nevěděli. Právě tak se stalo, že jiná tr.věc byla od počátku kontrolována orgány Stb pomocí spolupracovníka do činnosti zapojeného a o tom se státní prokuratura i státní soud dozvěděli až u hlavního líčení od obžalovaných a tuto okolnost jeden svědek potvrdil."

Na pracovním setkání referentů brněnského oddělení státní prokuratury a státního soudu dne 5.12.1950 hovořil soudce dr.Blák o věci Kreuz takto:

:Ve spisech při publikaci žaloby se hájili 4 obvinění tím, že nejsou vinní zprostředkováním ilegálních přechodů přes hranice, že tyto prováděli z příkazu a pod dozorem státní bezpečnosti a že tedy budou nuceni hájit se u hl.líčení touto okolností".

Nezákonost podobných metod Stb byla též předmětem kritiky některých prokurátorů při poradách státní prokuratury. Již na gremiální poradě býv. státních zástupců konané dne 26.5.1949 (Spr. taj. 949-2/52) dr. Tichý upozornil, že zpravodajské orgány nesmí nikdy být ve své činnosti nepřiměřeně aktivní, např. zakládat ilegální skupiny spod. Na podobné případy je třeba upozorňovat, ježto nejsou kompetními místy schvalovány.

Na gremiální poradě referentů státní prokuratury v Praze ze dne 10.12.1951 uvedl dr. Faltys: "Další záležitostí v práci Stb je, že orgány Stb někdy vytvářejí ilegalitu. Kupř. posílají agenty k osobám, jejichž rodinní/příslušníci jsou v cizině. Takové případy se pak velmi těžko žalují."

Dokumentační materiály svědčí o snaze prokurátorů státní prokuratury přimět vyšetřující orgány k tomu, aby prokurátora informovaly o prostředcích, kterých bylo použito k odhalení a vyšetření tr. činnosti. O tom svědčí více diskusních příspěvků na poradách státní prokuratury, jako např. z 26.8.1950 v Praze, kde žádal dr. Sedláček, aby státní bezpečnost informovala třeba přísně tajným způsobem přímo státního prokurátora i o nejtajnějších věcech, které je nutno znát k řádnému objasnění věci.

Na gremiální poradě státní prokuratury v Praze dne 14. ledna 1950 bylo v diskusi zdůrazněno, že

"je nutno, aby státní bezpečnost ve zvláštní příloze sdělila důvody, proč nestíhá určitou osobu, pro^č které vychází z tr. oznámení najevo podezření. Je nutno též dohodnout se státní bezpečností otázku informátorů, zejména těch, kteří byli zapojeni do tr. činnosti."

Tyto požadavky prokurátorů státní prokuratury se opíraly především o zkušenosti z výsledků vyšetřování v jednotlivých trestních věcech, které po zrušení vyšetřujících soudců nebyly dobré, vzhledem k tomu, že prokurátor byl fakticky zbaven možnosti účinného zásahu do vyšetřování a jeho usměrnění v rámci zákonných předpisů. Státní bezpečnost se jakékoliv účasti prokurátora při vyšetřování od počátku bránila nejraznější argumentací. O tom svědčí zápis o gremiální poradě referentů státní prokuratury v Praze ze dne 30.9.1949:

dr. Ziegler: "Ministerstvo vnitra dalo pokyn orgánům Stb, aby v důležitých případech byla již ve stadiu administrativního vyšetřování uvědoměna prokuratura, aby mohla vhodným způsobem vyšetřování usměrňovat. Orgány Stb tak nečiní, namnoze z obav a nedůvěry v politickou vyspělost příslušných zástupců veřejnožalobních."

V zájmu utajení vlastních metod sdělovala však již nejméně od r. 1950 státní bezpečnost státní prokuratuře zvláště tajnými přípis, které byly na státní prokuratuře vedeny v tajných protokolech, důležité poznatky, týkající se spolupracovníků použitých při odhalení tr. činnosti, jejichž jména v tr. oznámení nebyla vůbec uvedena, případně kteří měli být ze žaloby vypuštěni. Tyto tajné protokoly, s jejichž obsahem byl před hlavním líčením seznamován rovněž předseda senátu, často uváděly jako spolupracovníky skutečné provokatéry, což prováděním s obsahem spisu muselo být v některých případech i justičním pracovníkům zřejmé.

Toto je možno doložit např. tzv. skcí "Janovice". Šlo o případ tzv. protistátní organizace z Uhlířských Janovic, Kutné Hory a Vlašimi. V této věci, současně s podáním tr. oznámení a s předložením spisového materiálu, velitelství Stb Praha informovalo státní prokuraturu Praha zprávou evidovanou pod prot. taj. 106/50 a 136/50, že jistý "major Hasman" a "kapitán Pravda" jsou ve skutečnosti spolupracovníky velitelství Stb, ačkoliv členové ilegální organizace byli přesvědčeni, že se jedná o agenty cizí zpravodajské služby (IS), nebo o agenty generála Prchaly z Londýna. Při tom ze spisového materiálu bylo zřejmé, že do napojení spolupracovníků Stb se jednalo o nepatrnou skupinu osob a teprve působením spolupracovníků a orgánů Stb byla vytvořena početná organizace vyzbrojená zbraněmi dočasnými Stb.

Podobný poznatek vyplývá rovněž z tajného protokolu č. 208/50 státní prokuratury v Praze v tr. věci proti Rudolfu Kotíkovi a spol., z taj. prot. č. 212/52 v tr. věci dr. ing. V. Palacáka a dalších.

Stanovisko státní prokuratury k výsledkům vyšetřování jednotlivých trestních věcí, ovlivněných provokací ze strany spolupra-

covníků či příslušníků Stb, bylo v souladu s tehdejšími způsobem posuzování takové činnosti Nejvyšším soudem. Praxi NS pak vystihuje nejlépe vyjádření býv. soudce Nejvyššího soudu Dr. Evžena Hágnera, které učinil při informativním výslechu dne 16.7.1957 v souvislosti s revizí tr.věci Petre Křivky a spol.(akce Tábor), zuloženém ve spise GP OZZ 00193/56:

"V r.1951 byla linie našeho souzení na Nejvyšším soudě velmi ostře zaměřená proti třídnímu nepříteli. Mým hlavně záleželo na tom, abychom měli prokázáno, že obžalovaní kuli nepřátelské pikle a na rozsahu a nebezpečnosti těchto piklů. I v tom případě, když jsme viděli, že případ byl sledován, případně i podnícen pracovníky státní bezpečnosti, posuzovali jsme vinu víceméně bez ohledu na tuto kontrolní činnost státní bezpečnosti. Po přečtení odvolání Křivky se upamatováám, že i když jsme nezkoumali pravdivost skutečností, tvrzených v odvolání, dělala věc na nás dojem, že pracovníci Stb si v této věci nepočínali obratně. Bylo ve smyslu této linie zamítnutí návrhu obviněného Křivky na provedení důkazů, kterými chtěl dokázat to, že orgány státní bezpečnosti v této věci jednaly tak, jak jsem to výše uvedl. Podle tehdejší praxe když šlo o nebezpečného třídního nepřitele, v takových případech za shora uvedených okolností jsme nepokládali ani absolutní trest za nepřípustný a v tom stadiu třídního boje jsme to někdy pokládali přímo za potřebné. Závěrem k případu Křivka a spol. uvedím, že orgány státní bezpečnosti měly plnou naši důvěru a že jsme jejich sdělení neprosto věřili. Z materiálů ve věci Křivky se nám vše jeví tak, že Křivka vybudoval nebezpečnou protistátní organizaci, že pak po vybudování této organizace se do ní dostali agenti Stb, kteří členy Křivkovy skupiny provokovali k dalším činům ve smyslu linie, ve které skupina vyvíjela činnost před jejich příchodem.

Kdybychom byli věděli, že Křivkova skupina nabylo nebezpečnosti teprve po příchodu agentů bezpečnosti do této skupiny, byli bychom samozřejmě vše posoudili jinak."

Potvrzení této praxe je rovněž patrné ze zápisu o společné poradě státního soudu a státní prokuratury v Břně ze dne 9.červ-

na 1952. Soudce dr. Písek na této poradě uvedl, že "je zapotřebí, aby předseda senátu byl již předem státní bezpečností a prokurátorem informován o těch případech, kde se vyskytuje agent-provokatér, aby pak takové věci vůbec nepřišly ani do tr. oznámení, neboť je nebezpečí, že s tím budou případně operovat obhájci, pro něž taková věc musí zůstat v tajnosti." K tomu odpověděl dr. Eichler, náměstek státního prokurátora a vedoucí oddělení státní prokuratury v Brně: "Otázka spolupráce předsedy s prokurátorem a státní bezpečností ještě před podáním obžaloby je zásadní otázkou. Pokud jde o agenta-provokatéra, tato věc vůbec nepatří do spisu, nýbrž do tajného protokolu s tím o věci je informován i předseda senátu." (Spr. taj. 156-2/52 st. prok. Brno).

Již brzy po faktickém zrušení vyšetřujících soudců, kdy vyšetřování bylo výhradně v rukou Stb, bylo na poradách státní prokuratury upozorňováno některými prokurátory na některé zjištěné případy nezákonného postupu při vyšetřování.

Dle zápisu z speciální porady býv. státních zástupců, konané dne 26. května 1949, upozornil dr. Růžička na případ, kdy Stb při výsleších použila nepřipustných metod, čímž byl zkráceně ztýčen skutkový děj.

V téže roce o něco později informoval po hlavním líčení prokurátor dr. Juna vedoucího státního prokurátora dr. Zieglera o nedostatecích vyšetřování, které se projevily při hlavním líčení: "Obvinění se hájili, že byli týráni, trestní oznámení bylo zpracováno krajně nekvalitně, takže např. vyšlo teprve při hlavním líčení najevo, že místo ilegální organizace "Lens" se v něm mělo jednat o stavební firmu Lane atd."

Jaké opatření učinil vedoucí státní prokuratury na základě takového upozornění, které v té době nebylo již ojedinělé, je nejlépe patrné ze zápisu z speciální porady referentů státní prokuratury ze dne 30. 9. 1949 (Pres. 875-1/49) na níž dr. Ziegler uvedl, že spolupráce většiny referentů se státní bezpečností není dosud taková, jak by bylo třeba. Jen několik referentů se státní bezpečností intenzivně spolupracuje. Upozornil např. na jednoho referenta,

kteřý před vynesením rozsudku v určité věci mu sdělil, že žaloba nebudě v celém rozsahu výsledky hlavního líčení potvrzena, neboť při hlavním přelíčení vyšlo najevo, že doznání některých obžalovaných u státní bezpečnosti bylo vynuceno bitím. Příslušný referent nazval v rozhovoru se státním prokurátorem postup státní bezpečnosti gestapismem, tedy užil výrazu, kterého užívali lidé ukázavši se po únoru úhlavními nepřáteli lidové demokracie.

Během jednání na této gremiální poradě se přihlásil prokurátor dr. Juno s tím, že to byl on, který takto před dr. Zieglerem o hlavním líčení referoval a již tehdy uvedl, že použil pouze výrazu, kterého při projednávání věci použil lidový přisedlíčí.

Dne 6. října 1949 pod čj. Pres. 876-6/49 sdělil dr. Ziegler ministerstvu spravedlnosti, že suspenzoval dr. Stanislava Junu pfo podezření z porušení služebních povinností, které vzhledem k povaze nedovolují ponechání ve službě. Důvodem suspenze byl právě použitý výrok dr. Juny o gestapismu. Dne 19. ledna 1950 byl kárným nálezem min. spravedlnosti dr. Juno uznán vinným služebním přechinem podle § 87 služební pragmatiky, spáchaným tím, že použil uvedené výroky a byl mu uložen kárný trest propuštění.

Při téže gremiální poradě dne 30. 9. 1949, na níž pranýřoval vyjádření dr. Juny o nezákonných metodách při vyšetřování, dal vedoucí státní prokurátor dr. Ziegler též takovýto pokyn:

"Obžalovaní u státního soudu přicházejí typicky se dvěma obranami: jednak namítají, že k doznání u státní bezpečnosti byli přinuceni bitím, jednak jejich obhájci namítají duševní chorobu a nepřičetnost obžalovaných. Pokud jde o první případ, stala se už náprava u min. vnitra a nyní se taková věc může stát jen ve zcela vyjíměčných případech. Je na veřejném žalobci a předsedovi senátu, aby obžalovaným nesedli na lep. Veřejný žalobce, který při hlavním líčení intervenuje, musí při takových případech uvědomit šéfa úřadu a sám si vyhradit do protokolu o hlavním líčení stíhání takového obžalovaného, který podobnou obhajobu vznese, a to pro zločin křivého obvinění podle § 209 tr. z."

Signály o nezákonných výsledkových metodách u Stb se neustále opakovaly a stále jich přibývalo. Ze zpráv, které podávala oddělení státní prokuratury v Brně a Bratislavě státní prokurátore v Praze a tato pak dále ministerstvu spravedlnosti, bylo již delší dobu zřejmé, že u orgánů Stb dochází stále častěji při vyšetřování k závažným přehmatům a k nejhrubším zásahům za porušování platných předpisů procesních i hmotných.

Na gremiální poradě oddělení státní prokuratury v Bratislavě, konané dne 19.11.1949 za účasti soudců oddělení státního soudu v Bratislavě (Pres.III 432/49), bylo všeobecně konstatováno, že se stále narozčí na to, že jednotliví obžalovaní, příp.vyšetřovanci odvolávají své původní výpovědi a brání se tím, že tyto výpovědi jsou nepravdivé a byly na nich vynuceny násilím.

Dr.Vojtěch Gemeiner, soudce, referoval na této poradě o výsledcích předběžných výsledků obžalovaných v trestní věci Kriško a spol. z Myjavy. Vyslovil názor, že vzhledem k výpovědím některých obžalovaných, kteří odvolávají své výpovědi s poukazem na to, že tyto byly na nich vynuceny na státní bezpečnosti bitím a vzhledem ke smýšlení obyvatelstva kraje myjevského je třeba zvážit, zda se tato věc má projednat na místě samém na Myjavě.

Ve zprávě bratislavského oddělení státní prokuratury ze dne 21.9.1951 (Prot.taj.187/51) uvádí náměstek státního prokurátora v Bratislavě, že už delší čas byl informován jednak referenty oddělení a jednak ze styku s vyšetřovanci v krajské soudní věznici, že si vyšetřovanci stěžují velmi nesměle na zlé nakládání ze strany orgánů Stb při vyšetřování, a to i po očištění Stb od nežádoucích živlů. Při prohlídce věznice jej zarazilo, že v několika případech, kdy vyšetřovanci nechtěli odpovídat na jeho otázky, tedy pouze na jeho nsléhání a dotazy proč jsou tak zatrpklí prohlásili, že byli orgány Stb bití. V další části této zprávy jsou uvedena jména 12 osob, které si stěžovaly na násilí se strany Stb, i na to, že byly při vzetí do vazby okradeny. Náměstek státního prokurátora dále uvádí, že nejvíc stížností směruje na orgány Stb v Prešově, a končí zprávu sdělením, že má za to, že stížnosti jsou ve většině pravdivé.

Ze souhrnné zprávy o práci státní prokuratury a státního soudu v Bratislavě je patrné, že bratislavské oddělení státní prokuratury ve věci T 144/51 (4 SPT III 1/51) upozorňovalo na špatnou práci KV Štb v Prešově. Tr.oznámení jsou nabubřelá, plná frází a politických úvah, málo zaměřená na konkrétní skutkový děj. Je opomíjena důkazní stránka, tvrzení vyslyšených osob u hlavního líčení, že administrativní výpovědi byly na nich vynuceny násilím, podporuje poznatek námětky státního prokurátora uvedený shora o nesprávné práci na KV Štb Prešov.

Rozsah nezákonností při vyšetřování prováděném Štb dokumentuje zpráva st. prokuratury v Praze ze dne 30. ledna 1952 (prot. taj. 40/52) "O spolupráci státní bezpečnosti se státní prokuraturou - jejích kředech a závedách". Tato zpráva byla předložena náměstkovi ministra spravedlnosti dr. Karlu Klosovi, ministerstvu národní bezpečnosti, velitelství státní bezpečnosti a zvláštním oddělením státní prokuratury. V této zprávě se poukazuje na mnoho zjištěných závad v práci Štb a jsou dokumentovány těmito případy:

- Ve věci proti Rudolfu Novotnému a spol. (tr.oznámení KV Štb Praha) bylo zjištěno, že podepsání protokolu, jehož obsah nesouhlasil s výpovědí pachatele, bylo vynucováno bitím, týráním a znemožňováním spánku po několik dnů.

- V tr. věci proti Františku Hovorkovi (tr.oznámení KV Štb Liberec) byly podle tvrzení obviňných výpovědi v administrativním řízení vynuceny hrubým zacházením a fyzickým násilím.

- V trestní věci proti Josefu Linhartovi (tr.oznámení KV Štb Karlovy Vary) obviňný při výslechu před prokurátorem uvedl, že byl tlučen orgány Štb do obličeje, pak znovu bit a po dva dny uvězněn k horkému střednímu topení, aby tak na něm bylo vynuceno doznání.

- Na týrání a vynucování doznání hrozbami si stěžoval rovněž Josef Šrámek, na něhož tr. oznámení vypracovalo KV Štb Č. Budějovice.

- Fyzické násilí bylo použito rovněž proti ing. Františku Navrátilovi u KV Štb Plzeň, přičemž v tomto případě orgán Štb dokonce vynucoval pohrážkou s revolverem v ruce, aby Navrátil v tr. činnosti pokračoval.

Státní prokurátor ve zprávě dále uvádí, že rovněž v práci Stb na Slovensku se vyskytly případy, kdy vyslyšající orgány vynucovaly doznání k trestným činům bitím, týráním i psychickým nátlakem, tj. pohrůžkou zatčení manželky a příbuzných.

Nesprávné metody Stb na Slovensku vytýká rovněž zpráva, kterou podal státní prokurátor ministru národní bezpečnosti dne 2.9.1952 pod čj. Prot. taj. 270/52. Zpráva obsahovala závady, zjištěné náměstkem státního prokurátora v Bratislavě dr. Jánem Fejašem dne 3.7.1952 při prohlídce krajské soudní věznice v Bratislavě. Šlo vesměs o brutální násilí ze strany Stb proti vyšetřovancům.

Přes tato konkrétní upozornění na nepřipustnost podobných výslechových metod, docházelo i dále k násilnému jednání ze strany příslušníků Stb při vyšetřování.

Ze zápisu z gremiální porady referentů oddělení státního soudu v Brně ze dne 23. června 1952 je patrné, že administrativním protokolům, pořizovaným orgány Stb nebylo možno bezvýhradně věřit. Dr. Mühlstein zde uvedl, že v jedné trestní věci je naprosto zřejmé, že administrativní protokoly neodpovídají pravdě a žádal o pokyn, jak se v takovém případě zachovat. Prezident státního soudu dr. Riehl to potvrdil, že podobné stížnosti jsou na práci Stb i v Brně a že i práce Stb a její zlepšení je otázkou kádrů.

Přes takto známé poznatky a z nich nepochybně plynoucí výhrady k administrativním protokolům, řídili se někteří z prokurátorů státní prokuratury pokynem dr. Zieglera a nejen, že neuvěřili tvrzení obžalovaných o použití fyzického násilí, ale vyhrožovali si u hlavního líčení i stíhání pro zločin křivého obvinění podle § 209 tr.z. Pozornost v tomto směru zasluhuje vyjádření prokurátora brněnského oddělení dr. Hanéka, které učinil při revizi jedné trestní věci v r. 1956 a které je založeno ve spise GP OZZ 193/56. Dr. Hanák uvedl: "Je možné a pravděpodobné, že nás bezpečnostní orgány informovaly o tom, zda některý z obviněných byl bit. Na tyto skutečnosti jsem se ptával bezpečnostních orgánů a to z toho důvodu, že se stávalo, že někteří obžalovaní svoje původní doznání popírali a tvrdili, že se doznali pouze v důsledku bití. Chtěl jsem proto vědět, kdo byl bit a kdo nebyl, sbych mohl paralyzovat tvrzení obviněných, kteří byli bití tím, že jsem se současně dotázel těch obviněných, s

kterými bylo zacházeno normálně, že nebyl i bití."

Již uvedené případy z období činnosti státní prokuratury potvrzují, že používání fyzického násilí orgány Stb při vyšetřování bylo ve skutečnosti jednou z nejčastěji používaných nezákonných metod a nikoliv pouze nezákonným vybočením několika jednotlivců. Tento závěr potvrzuje rovněž zjištění ze spisu státního soudu v Praze sp.zn. Or I/II 101/50 v tr.věci proti Adolfu Ptáčkovi a 12 společníkům. Při hlavním líčení v r.1950 vypovídal jeden z obžalovaných, že jeho administrativní výpovědi nejsou pravdivé, neboť u Stb vypovídal pod nátlakem, ve strachu, neboť byl bit. Příslušník Stb por.Kar-tinů jeho výpověď při hlavním líčení označil za nepravdivou a tak intervenující prokurátor, pamětliv pokynu dr.Zieglera, si vyhra-žil stíhání obžalovaného pro zločin křivého obvinění dle § 209 tr.z. V r.1957 v souvislosti s řízením o obnovu tr.řízení však tentýž příslušník Stb uvedl do protokolu inspekční skupiny ministerstva vnitra, že používání fyzického násilí orgány Stb proti vyšetřovan-cům na pražském kraji platilo v té době za samozřejmost a naopak příslušníci Stb, kteří s tím tehdy nesouhlasili, byli označováni za neohledné a měkké vůči vyšetřovancům.

Fyzické násilí jako metodu při vyšetřování potvrzují i vý-sledky v současné době prováděného rehabilitačního řízení.

Z dokumentačních materiálů plyne, že prokurátoři státní prokuratury (právě tak jako soudci státního soudu) akceptovali ně-keré metody, používané Stb při vyšetřování, které rovněž byly v rozporu s tr.řádem, případně i jinými zákonnými předpisy. Podřídí-li se nakonec např. požadavku otázkových protokolů, které dle tvrže-ní státní bezpečnosti měly usnadnit práci všem orgánům činným v tr.řízením, urychlit řízení orientací na podstatné části výpovědí obža-lovaných. Ve skutečnosti byly však jednou z hlavních překážek zjiš-ťování materiální pravdy. Pomocí otázkových protokolů určovaly vy-šetřovací orgány Stb co z výpovědí obžalovaných bude v protokole obaa-ženo a co nikoliv. Forma otázkových protokolů pak sloužila k dal-šímu prohloubení nezákonných metod, které vyvrcholily donucováním vyšetřovanců naučit se odpovědi před hlavním líčením nezpaměť. Toho bylo využíváno hlavně při veřejných procesech.

Ve zprávě o hlavním líčení v trestní věci proti dr. Jindřichu Čadíkovi a 12 společníkům, které se konalo jako veřejný proces ve dnech 28.- 30. června 1951 v Plzni uvedl pozorovatel procesu prokurátor státní prokuratury dr. Munk, že procesa přítomní soudruzi ze Stb vytýkali, že prokurátor dr. Barbaš avými zásahy zbytečně přerušuje obviněné, kteří "to mají naučeno, tak ať je nepřivádí z konceptu".

Že i psk i výpovědi obžalovaných byly vyšetřovateli Stb pečlivě upravovány, bylo patrné již z formulace těchto výpovědí, která často neodpovídala úrovni vzdělání a osobnosti vyšetřovance, obsahovala často neobvyklé výrazy, které by obviněný zřejmě sám nikdy nepoužil. Někteří prokurátoři státní prokuratury i tento zjevný nedostatek vyšetřování vytýkali s poukazem, že stírá věrohodnost výpovědí obviněných. I k těmto výtkám však Stb nepřihlížela.

Používání nezákonných metod umožňovaly již nesprávné a nezákonné služební předpisy.

Především je nutno uvést instrukci pro vyšetřovatele, vydanou ministerstvem nár. bezpečnosti v r. 1949:

"Jak postupovat při výslechu zatčené osoby?"

V této instrukci se nejprve vysvětluje postup jak protokolovat výpovědi obviněného a vysvětlení je provedeno následujícím způsobem:

"Vyslýchaný líčil důvody, pro které chtěl ilegálně uprchnout do zahraničí, takto: Za hranice jsem chtěl uprchnout proto, že komunisté vyhazovali příslušníky naší strany a i já jsem musel opustit pro své přesvědčení místo v min. zahraničí a přijmout jako právník podřadnější místo. Tímto odchodem za hranice jsem se chtěl vyhnout terorizování se strany komunistů.

Rozklad této výpovědi: Celá tato formule je falešná, nesprávná, není vůbec výstižná a pravdivá. Obviněný vůbec neřikal, jestli lidé byli po únoru 1948 propuštěni. Svě propuštění líčí jako výsledek boje dvou politických stran. Také vůbec nemluví o tom, že odchodem za hranice chtěl zrazovat, protože každý, kdo za hranice ušiká, dává se do služeb nepřítel našeho národa. Tak se musí vyslý-

chejší na věc dívat a tak musí na věc naučit se dívat i vyslýchaného. Po řádném zpracování a přesvědčování formuloval vyslýchaný potom svou výpověď takto: Přiznávám, že hlavní, základní příčinou mého útěku za hranice byl můj nepřátelský vztah k lidově-demokratické republice, vládě této republiky a politice touto vládou prováděné a ke komunistické straně. Moje již dřívější nepřátelské stanovisko bylo posíleno ještě tím, že jsem byl jako reakční a nepřátelský element propuštěn z místa, z něhož bych mohl lidově-demokratické republice škodit. Tím, že jsem se pro útěk rozhodl, postavil jsem se otevřeně do řad nepřátel této republiky a jejího lidu.

Toto je jediná formulace, které v tomto případě správně a pravdivě hodnotí čin i pohnutky vyslýchaného."

V této instrukci se dále popisuje způsob provádění tzv. otázkového protokolu:

"Pracovat na otázkovém protokolu můžeme i v nepřítomnosti vyslýchaného. Můžeme, jak již bylo řečeno, připravit otázky a i to, jakým způsobem budeme zaměřovat odpovědi. Již během výslechu a přepisování otázkových protokolů zvykáme vězně používat takových formulací, které přesně a správně vystihují jeho trestnou činnost. Např.: Naše podvratná organizace, můj nepřátelský vztah, moje nepřátelská činnost apod. V otázkovém protokole je jasně vidět vliv politické uvědomělosti našeho pracovníka, což v chronologických protokolech patrně nebylo. Jindy je opět jinak dobrý protokol pokazen tím, že do něho dáváme obhajobu vyslýchaného, který se nám snaží vykreslit sám sebe v nejlepším světle. Zapisujeme si jen věci, které jsou zločinné a ne ty, které podezřelý dělal dobře. Tady je třeba uvážit, proč se protokol vůbec píše. Člověk byl zatčen a je vyslýchán ne proto, co dělal dobrého, ale čeho se dopustil nepřátelského a proto je také souzen. To, co udělal dobrého, může být pro něho polehčující okolností u soudu, ale nemůže být předmětem našeho vyšetřování."

Tato instrukce, která byla nepochybně v zásadním rozporu s tehdy platným trestním řádem, stala se jedním ze základů nezákonnosti v práci státní bezpečnosti. Šlo v podstatě o to, jak má stát-

ní bezpečnost sama formulovat a v důsledku toho i zkreslovat výpovědi obviněných, obviněné nutit k podepsání protokolů o tvrzeních, které sami nikdy neuvedli a většinou ani uvést nechťeli. Takovéto výslechové metody se staly překážkou bránící zjištění materiální pravdy a především zjištění těch okolností, které měly sloužit obhajobě obviněných, případně ke zjištění jakýchkoliv polehčujících okolností. Jaké možnosti měl totiž obviněný, pro uvedení okolností svědčících jeho obhajobě teprve před soudem, je nejlépe patrné ze zprávy prokurátora dr. Munka (z níž byl již výše citován výňatek) o veřejném procesu v trestní věci dr. J. Čadík a spol. Zde se doslovně uvádí: " Již při tomto výsledku (prvého obviněného) ukázalo se, že předseda neznal dobře protokoly, že se jimi neřídil a proto převzal dr. Barbaš výslech, který skoro prováděl sám, aniž by někdo jiný ze soudců se vůbec dostal ke slovu. Po skonění výsledku jeden z přísedících soudců z lidu položil otázku ohledně chování obviněného během okupace. Pokládám tuto otázku za chybnou, nezná-li soudce nebo prokurátor epis, protože se velmi často stává, že se obviněný v odboji osvědčil, a jeho vychloubání zkazí špatný dojem o činnosti, pro kterou je nyní před soudem. Chyba tato se během líčení stala ještě dvakrát".

Dalším služebním předpisem, jehož plnění se jenom velmi obtížně mohlo slučovat s trestním řádem, byl rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 16 ze dne 5.4.1951, vydaný v dohodě s ministrem spravedlnosti. Rozkaz je podepsán Ladislavem Kopřivou, ministrem národní bezpečnosti a Štefanem Raisem, ministrem spravedlnosti. Tento rozkaz platil pro všechny příslušníky sboru národní bezpečnosti, složky státní bezpečnosti a pro příslušníky vojenské správočeské služby při vyšetřování trestných činů podle hlavy I. zvláštní části trestního zákona popř. jiných trestných činů, které jim byly k vyšetřování přiděleny.

V článku 4 tohoto rozkazu je uvedeno:

" Při vyšetřování jsou vyšetřující orgány povinny vést vyšetřovanou osobou úporný a neumlévající boj, jehož cílem a konečným výsledkem musí být plné odhalení a objasnění jejího trestného činu a zjištění spoluvinníků. Úspěšný výsledek tohoto

boje zajišťují protokoly o výsledku svědků, konfrontace, ale nejhlavnějším a nejdůležitějším základem úspěšného výsledku je výslech houževnatě a prozíravě prováděný s obviněným."

Formulace tohoto rozkazu byla nepochybně proti duchu trestního řádu a nutně sváděla k používání nezákonných výsledkových metod. Rozkaz kladl hlavní důraz na doznání obviněného jako na hlavní a rozhodující důkaz. Zhoubné výsledky těchto metod již se projeví v plné šíři v politických procesech padesátých let. Tyto metody potom umožnily provedení nejrůdnějších procesů, totiž procesů s tzv. nepřítelem ve straně.

Orgány min.vnitra po celou dobu uplatňovaly svůj závažný vliv i na vlastní činnost státní prokuratury a státního soudu. Situaci a atmosféru ovládané tímto vlivem objasňuje zápis o gremiální poradě referentů státní prokuratury v Praze ze dne 5.5.1951. Zajímavý je zejména diskusní příspěvek dr.Barbaše. Žádal totiž, aby veřejným líčením byl přítomen orgán státní bezpečnosti, který by sledoval činnost soudců z lidu "abychom měli přehled o tom, kteří soudci z lidu si počínají správně, abychom je mohli častěji používat". Tato kontrola podle téhož diskutujícího měla směřovat též k činnosti jednotlivých soudců, prokurátorů a obhájců. Na téže poradě vyjádřil obdobný názor i dr.Munk, který zaujal stanovisko, že Stb může kontrolovat činnost soudců i prokurátorů. Státní prokurátor dr.Ziegler po jejich vystoupení uvedl: "Máme zájem na tom, abychom pracovali pod kontrolou Stb. Chtěli bychom vědět, a to i v menších případech, zda-li jsme naši práci prováděli dobře. Je nutné, aby naše Stb, která dnes postupuje podle socialistických metod, měla ten nejjistší štít a proto musíme vyprovokované případy omezit na minimum." Tolik vedoucí státní prokuratury. Jak on, tak i dr.Barbaš, býv.advokát, i dr.Munk byli zkušení právníci - prokurátoři, kteří v té době měli již z vlastních zkušeností v procesech dostatek poznatků o hrubém porušování zákonnosti orgány Stb a o minimální účinnosti některých upozornění na tyto nezákonnosti. Přesto se dožadovali kontroly od orgánů, jejichž práci měli sami důsledně prověřovat, jak jim ukládal tr.řádek. Dokonce i o provokacích věděli, avšak spokojili se pouze tvrzením o nutnosti jejich omezení.

Kam až vešla taková forma "spolupráce", je nejlépe patrné z těchto dokumentovaných poznatků:

Na poradě prokurátorů, krajských velitelů, velitelů vyšetřovacích oddělení Stb a referentů státní prokuratury v Brně ze dne 20.4.1952 vystoupil též krajský velitel Stb v Olomouci Radon. Poukázal na to, že při nařizování veřejných hlavních líčení bude třeba, aby bylo vyčkáno souhlasu nadřízené bezpečnosti složky Stb. Předložil dále k úvaze otázku, zda by nebylo účelné, aby v blízkosti intervenujícího prokurátora seděl referent Stb, který věc zpracovával a který by mohl vysvětlit eventuelně se vyskytující otázky prokurátorovi.

O snaze ke spolupráci se stráž Stb nesvědčí ani zpráva, kterou podal dne 8.2.1952 pod Spr taj. 29-16/52 náměstek státního prokurátora v Bratislavě dr. Feješ vedoucímu státnímu prokurátorovi dr. Zieglerovi. Uvádí v ní, že po předcházejícím souhlasu dr. Zieglera svolal na 30.1.1952 na tamní prokuraturu poradu se všemi účastníky KV Stb ze Slovenska. Předmětem porady mělo být především vyhledávání sabotážních věcí, formulování trestních oznámení, konstatování a svědeckých výpovědí, účast prokurátora při vyšetřování, průtahy v došetřování, důkazní materiál, obhajoba obviněných, tzv. "vyskočiví osoby" aj. Účelem porady mělo být zlepšení spolupráce mezi Stb a státní prokuraturou. Většina krajských velitelů Stb na poradu nepřišla a sdělila, že ministerstvo národní bezpečnosti účasť zakázalo s odůvodněním, že takové porady může svolat jen ministr národní bezpečnosti, jeho náměstek nebo velitel Stb.

Jak daleko skutečný stav a vzájemný poměr mezi orgány činnými v trestním řízení v padesátých letech dospěl vystihuje vysvětlení dr. Václava Aleše k procesu s Rudolfem Slánským a spol.

(Úp OZZ 197/56):

"Náčelník Doubek nám nejprve uložil připravit nástin žaloby na základě protokolů a rámcového pojetí s nímž nás seznámil. Pak však nám dodal nástin svůj a požádal nás o zpracování právního shrnutí (kvalifikace) Já jsem potřebné písemné materiály dostal velmi pozdě. Na jejich obstarání jsem žádný vliv neměl a pro hlavní líčení jsem je dostal již hotové jako důkazní prostředek

U hlavního líčení jsem kladl otázky tak, jak byly v protokole zapsány. To nám bylo Doubkem uloženo. Neodchylovat se od otázek ani jejich pořadí, jinak že bychom ohrozili proces. S. Kolaja se odchýlil a bylo mu to Doubkem vytýkáno. Rozhodně nešlo při činnosti prokurátorů v procesu se Slánským o dozor prokuratury nad činností orgánů vyšetřování, nýbrž o dozor těchto orgánů nad prokurátory. To ostatně z celého uspořádání práce (v izolaci od vnějšího světa) je zřejmo. Chápal jsem tato opatření jako politickou nutnost, v čemž mne utvrzovalo, že o věcech procesu jednal určitý vyšší orgán , i že do Ruzyně přicházeli soudruh Bacílek a soudruh Reis, nehledě k jiným skutečnostem (poradci)."

Tento vztah orgánů minivnitra vůči orgánům prokuratury však zřejmě nebyl výlučným zjevem pouze v těch hlavních politických procesech. To vyplývá např. ze spisu GP OZZ II 78/54, kde je mimo jiné uvedeno: "Při jednání s krajským velitelem Stb Prešov mjr. Tomiškou nesetkal se vojenský prokurátor právě s ochotou ke spolupráci. Mjr. Tomiška prohlásil, že krajská správa Stb se již věcí zabývala a věc prověřovala (šlo o bití vyslychaných osob). Vyjádřil se, že prokurátoři by si měli hledět svého, ne kontrolovat orgány Stb. Řekl rovněž, že nazaručí, že někteří orgánové Stb nezačnou shánět materiál proti krajskému a okresnímu prokurátorovi."

Zejména poslední dvě věty jsou svým obsahem pozoruhodné. I když šlo zřejmě o extrémně vybrocený vztah, přesto je na výroku krajského velitele Stb, který pronesl vůči vojenskému prokurátorovi, příznačné jeho přesvědčení o nekontrolovatelnosti orgánů Stb.

Že toto přesvědčení se opíralo o zavedenou praxi, svědčí zápis z aktivu referentů státního soudu a státní prokuratury v Brně ze dne 5.12.1950, dle něhož na tomto aktivu soudce dr. Scheuer uvedl: "Podle § 2 nového tr. řádu je prokuratura strážcem socialistické zákonnosti. Zákon neukládá státní bezpečnosti hájit socialistickou zákonnost. Podle zákona má tuto povinnost jen prokuratura a soud. Proto není možné, aby Stb dávala příkazy, vyslovovala přání soudům nebo prokuraturám, nýbrž soud a prokuratura musí dávat příkazy Stb." Na tento diskusní příspěvek odpověděl náměstek státního prokurátora odd. Brno dr. Mykieska slovy: "To u nás neplatí".

K této stati třeba dodat, že i když jistě většina prokurátorů státní prokuratury nesohlasila se zjevnými nezákonnostmi, o nichž se při své práci dovídala a na tyto své nadřízené též upozorňovala, neměla jejich upozornění žádoucího výsledku, a to především pro malé pochopení a smahu u vedoucího státního prokurátora, který neprovedl žádné zásadní opatření bez schválení náměstků min. spravedlnosti dr. Klose. Že pak ani vedoucí pracovníci min. spravedlnosti neměli zájem zajistit dodržování zákonnosti v tr. řízení u státní prokuratury a soudu, je plně potvrzeno skutečností, že neprovedli nutná opatření proti hrubým nezákonnostem, ač byli v mnoha případech podrobně informováni právě tak jako státní prokurátor, neboť svoji informovanost ve všech směrech si zajistili přísnou zprávkovou povinností podřízených složek.

4/ Vliv ministerstva spravedlnosti

Státní prokuratura jako nový úřad veřejné žaloby, byla zřízena ustanovením § 12 zák. č. 232/48 Sb. o státním soudu, který nabyl účinnosti dne 24.10.1948. Řídil ji státní prokurátor, který dle § 14/1 cit. zák. byl podřízen přímo ministru spravedlnosti. Definitivní organizační opatření, vycházející z požadavku centralizace činnosti státní prokuratury, bylo přijato na poradě konané dne 9. května 1949 na min. spravedlnosti. Dle zápisu (Pres. 134-1/49) bylo rozhodnuto: "Sezváme státní prokuratura v Brně a Bratislavě bude mít například, resp. rovnale zrušení státní prokuratury oddělení Brno a státní prokuratura oddělení Bratislava". Na téže poradě bylo rovněž rozhodnuto, že celé státní prokuratura bude pravidelně čtrnáctidenně provádět společné pracovní konference se státním soudem a jednou za dva měsíce budou konány společné pracovní konference přímo na ministerstvu spravedlnosti, "nejména v zájmu zajištění jednotného řešení a judikování".

Takto zavedený tuhý centralismus ve státní prokurátorské agendě byl dovršen přícnou zprávkou a schvalovací povinností vztahující se, až na méně významné výjimky, téměř na všechny teritoriální rozhodnutí a na předpokládané treaty. Touto přícnou zprávkou i schvalovací povinností k ministerstvu spravedlnosti byla státní prokuratura vázána až do 22. února 1950, kdy řídicí pravomoc převzala Generální prokuratura, ovšem ve velkých treatyních věcech, zejména kde přicházeli v úvahu treaty sarti, si ministerstvo spravedlnosti ponechalo rozhodování a postupu i rozhodnutí.

Již na pracovní konferenci se správci krajských soudů a krajských prokuratur konané dne 17.10.1949 na ministerstvu spravedlnosti dr. A. Čepička zdůraznil rozhodující vliv svého ministerstva na justiční orgány, zejména prokurátory, slovy: "Hlavní je to, co dostanete z ministerstva, zejména prokurátory!"

Pokud jde o zprávkou a schvalovací povinnost prokurátorských aktů, nebylo tato v rozporu se zákonem, vzhledem k principu podřízenosti, na kterém je organizována prokuratura. Nezákonností se

ovšem brzy projevila v tom, že prokurátor právě vzhledem k správo-
vé a schvalovací povinnosti byl brzy zneužíván k ovlivňování soud-
ního rozhodování.

Podmínky pro prosazení kabinetní justice při rozhodování
v trestních věcech byly totiž vytvořeny rovněž preferencí proku-
ratury před soudem. Ve svém projevu ze dne 21.11.1949 na celostát-
ní konferenci pracovníků justice prohlásil ministr dr. Čepička:

" U okresního a krajského prokurátora se dnes musí soustře-
ďovat administrativně i odborně všechno, co souvisí s trest-
ním soudnictvím. Tato velká odpovědnost si pochopitelně vy-
nutí také změny postavení našich prokurátorů. Doposud byli
prokurátoři po všech stránkách pozadu za soudci a dopláceli
na to i existenčně. My změním pořadí našich zaměstnanců a
do popředí se dostanou prokurátoři. Dostanou se i administra-
tivně tím, že celková organizace soudů se bude soustřeďovat
jako do svého těžiště do rukou prokurátorů. Také to bude
vyjádřeno tím, že služební postavení a odměny prokurátorů
budou vyšší, než ostatních zaměstnanců v justiční právní
službě."

Tento výrok resortního ministra nepochybně značně ovlivnil
postavení prokurátora a zejména u státní prokuratury se tak z ve-
řejného žalobce stal i politicky významný činitel, jehož prostřed-
nictvím ministerstvo mohlo bezprostředně ovlivňovat soud.

Jedním z prostředků k dosažení tohoto cíle byly tzv. předpo-
rady prokurátora státní prokuratury s předsedou senátu, později
s celým senátem. Ze zápisu o gremiální poradě referentů státní
prokuratury, oddělení v Brně ze dne 1. prosince 1949, je patrné,
jak byl na státní prokuratuře vykládán projev ministra spravedlnos-
ti a jaká opatření na základě tohoto byla prováděna. V zápisu se
doplavně uvádí:

" V diskusi o zmíněném referátu ministra dr. Čepičky byla
z hlediska posměrů státní prokuratury zdůrazněna nutnost
přípravy hlavního přelíčení předběžnými poradami se účastí

předsedy senátu, referenta státní prokuratury, případně i informovaného referenta Stb a ve velkých procesech pak nutnost porady i před publikací rozsudku, aby tak byly odstraněny všechny případné nejasnosti, přičemž nutno dbáti, aby při výměře trestu bylo u hlavního pachatele vycházeno od horní hranice trestní sazby, tresty ostatních obžalovaných aby byly podle toho odstupňovány a k vyměření trestu pod zákonnou sazbu aby docházelo jen v případech vyjíměčných. Odsouzení podmíněčné dlužno u státního soudu zcela vyloučit. (Pres III 464/49).

Z dokumentů ovšem vyplývá, že porady prokurátorů, resp. státních zástupců s předsedy senátů byly prováděny i dříve, již v prvním pololetí r. 1949. O tom svědčí výrok dr. Hofmanna na gremiální schůzi státních zástupců dne 30. června 1949, kdy uvedl: "Nepřiměřenost rozsudků je zapříčiněna obvyklými poradami senátních předsedů s prokurátorem před vynesemím rozsudku, což u nich působí tak, že z obavy, že by se zdáli být málo loajální, posuzují věc jinak, než jest zdůvodněno procesním materiálem."

Na gremiální poradě dne 3.11.1949 nařídil státní prokurátor dr. Ziegler všem referentům, aby před skončením průvodního řízení mu sdělili, jak se na věc dívá senát, a tím, že přestoupení této směrnice bude trestat disciplinárně. Šlo mu zřejmě o to, aby rozhodnutí státního soudu odpovídalo pokynům ministerstva. Tomu odpovídá také vyjádření býv. presidenta st. soudu dr. Richtra na konferenci státního soudu dne 23.12.1949, kde řekl: "Vezení úřadu ručí za jednotnost judikatury a je třeba, aby presidium bylo o každém případě informováno, aby vědělo, jak každý případ bude posuzován. Tyto pře-porady se ukazují jako velice plodné, užitečné a skutečně nutné." O měsíc později na gremiální poradě dne 25. ledna 1950 podtrhl president státního soudu dr. Richter důležitost předperad slovy: "Úroveň procesů závisí na nejužším styku předsedy senátu s prokurátorem, a to již od doby, kdy předsedovi spis napsáno. Prokuratura je o věci lépe informována, ví více

než je obsaženo ve spise a proto věcný zájem žádá stálý kontakt obou složek a iniciativu soudců v tomto směru. Návrhy prokurátora za hl. přelíčení učiněné, je zásadně považovati za závazné a senát nehodlá-li těmto návrhům vyhovět, nechť rozhodne teprve po předchozí poradě v prezidiu." Na pozdější poradě přednostá oddělení státního soudu dr. Richter tento svůj pokyn dokonce zdůraznil požadavkem, aby mu byly hlášeny případy, v nichž nedojde k projednání věci mezi předsedou senátu a prokurátorem. Za správná vydával předběžné projednávání trestních věcí i předseda Nejvyššího soudu dr. Daxner, což vyplývá z jeho výroku, který uvedl na celostátní konferenci státního soudu a státní prokuratury dne 26. června 1950 v Brně: " U státního soudu a státní prokuratury je nutno konat týdne porady, na nichž budou jednotlivé věci projednávány po stránce politické a odborné a předeš projednána jak kvalifikace, tak i výše trestu."

U významnějších věcí, zvláště u procesů a organizovanou veřejností se v průběhu roku 1950 předporady prokurátora s předsedou senátu počaly uskutečňovat již za účasti celého senátu ba i orgánů stb, kteří věc vyšetřovali, zástupců stranických orgánů a lidosprávy, popřípadě společenských organizací. Tak vznikl tak zvaný " proces v kostce", jak se těmto předporadám říkalo. Proces v kostce byl vlastně vypracování jakéhosi scénáře pro hlavní líčení. Byly v něm na podkladě vyšetřovacích spisů rozděleny úlohy jednotlivým účastníkům procesu a byl tak do detailu předeš připraven celý průběh hlavního líčení. Na poradě přednostá oddělení státního soudu dne 26. ledna 1951 uvedl dr. Richter: "...předsedové senátu mají nařízeno podrobně a pečlivě prostudovat spis před nařízením líčení, probrat případ sami s prokurátorem je-li věc jasná a není-li oboustranných pochybností. V jiných případech, nebo jedná-li se o věc zvláště důležitou, v každém případě však při procesech veřejných, mají předsedové senátů dle pokynů vedení úřadů projednat věc se účasti celého senátu s prokurátorem."

K ovlivňování rozhodování státního soudu nestačily však sjejmá pouze tyto předporady a procesy v kostce, ale prokurátoři

Státní prokuratura

byli dle rozhodnutí vedení státní prokuratury nuceni účastnit se i porad o rozsudcích a při těchto poradách prosazovat ministerstvem předem schválená rozhodnutí jak o vině, tak i trestu. Ze zápisu z gremiální porady státní prokuratury v Bratislavě, která se konala dne 10.12.1950 plyne pokyn, který toto potvrzuje. Ukládá se v něm prokurátorům chodit do porad při hl. líčení, aby věc po každé stránce objasnili, být jí přítomni až do rozhodnutí, aby tak byl vynesena rozsudek, který prokuratura uznává za správný. Současně na této poradě bylo uloženo v politicky závažných případech, nebo tam kde má být uložen trest smrti či vysoký trest na svobodě, po skončení porady nebo během porady před vnesením rozsudku telefonicky sdělit státní prokuratuře v Praze, jaký trest zaměří soud uložit, aby se tak zabránilo vnesení rozsudků, které by byly politicky naprosto neúnosné. Tento postup byl považován za správný a zřejmě nikoliv nezákonný i ze strany některých prokurátorů státní prokuratury, kteří jej již dříve prosazovali. O tom svědčí výrok prokurátora dr. Viesky na poradě státní prokuratury v Praze ze dne 7.12.1949, kde uvedl: "Ministerstvo spravedlnosti má a musí mít ingerenci v trestních věcech, má mít konečné slovo např. tam, kde soud dospěl k názoru, že chce vynést u 4 obžalovaných rozsudek smrti a z hlediska politického to není únosné. Ministerstvo má říci, kolik trestů smrti je únosné."

I další výroky vedoucích představitelů státního soudu a státní prokuratury o předporadách a poradách rozsudku plně potvrzují, že tento způsob práce se stal systémem. Předseda státního soudu dr. Richt v dubnu 1951 na poradě uvedl, že "účast prokurátorů na poradách státního soudu je vítaná." Prokurátor státní prokuratury dr. Munk na téže poradě uvedl, že "účast prokurátorů na poradách soudů je korektorem vad v práci soudů i prokuratury. Pokud tyto nedostatky trvají, je účast prokurátora na poradách nutná."

O nesprávném a nezákonném vlivu takové účasti prokurátora státní prokuratury v předporadách a zejména pak v poradách o rozsudku, svědčí více materiálů. Z dokumentace vyjímáme ty

nejpodstatnější. Dle zápisu o pracovní poradě politického vedení státní prokuratury v Praze, konané dne 8. prosince 1950, referoval dr. Ziegler o trestní věci, která byla projednávána předchozího dne u státního soudu. Mimo jiné uvedl, že při poradě před rozsudkem v této věci předseda senátu dr. Prášek nejprve poukázal, že žalovaná velezrada je slabá a že nelze udržet ani neoznámení trestného činu, nakonec prohlásil, že "tedy soud to odsoudí, když si to přeje prokuratura".

Na pracovním aktivu referentů státního soudu a státní prokuratury, odd. Brno, konaném dne 5. prosince 1950 byly většinou přítomných odsuzovány jasně se projevující příznaky kabinetní justice. Podle zápisu z tohoto aktivu vystoupil rovněž soudce dr. Pavelka a uvedl: "Do porad o rozsudku přicházel senát s plným vědomím odpovědnosti a po bedlivé úvaze³ diskusi, za níž nedocházelo k žádným rušivým jevům mezi soudci z lidu a soudci z povolání, docházel senát k jednotnému názoru, jak na vinu tak i na trest. Mohu prohlásit, že za mého předsedání vždy senát jednal shodně a byl jednomyslný. Když byl takto rozsudek pečlivě uvážěn, docházelo v otázce trestů k diskusi se s. prokurátory a ti to si počínali tak, že senátem prozýšené a zvážené rozsudky měnili, trvali na zvyšování trestů a to takovým způsobem, že tam, kde se senát shodl např. na trestu 15 let žádali aspoň 16 let, když se senát uvolil a trest zvýšil na 16 let žádali ihned další zvýšení na 17 let a tak žádali vždy vyšší a vyšší tresty. Některé senáty se pokoušely udržet si samostatnost a podle svého přesvědčení uložit mírnější trest než bylo požadováno a vhodněji jej kvalifikovat, než bylo žalováno. Nejvyšší soud však k odvolání státního prokurátora i v těch nejjasnějších případech, které senát státního soudu řádně zdůvodnil, se vrátil k žalované kvalifikaci a uložené tresty zvýšil ještě více, než bylo ze strany prokuratury požadováno. Právem proto říkáme "nejvyšší potvrzovací a zvyšovací soud".

Že k prosazení předem schválených trestů bylo třeba někdy vyvinout skutečně velké úsilí, potvrzuje výstižný příspěvek náměstka státního prokurátora dr. Mikyšky na konferenci státního

soudu a státní prokuratury v Brně ze dne 26. června 1950. V zápise se uvádí dr. Mykiska připomíná dobré zkušenosti s přesvědčováním soudců z lidu, kteří se v poradách zdají měkčí. "Nastane-li nutný případ, jde se s dr. Horňanským do porady a tam se přisedící přesvědčí o úměrnosti navrhovaného trestního postihu."

Ze stejného zápisu je však rovněž patrné, že i prokurátor st. prokuratury nebyl vždy srozuměn s pokyny ministerstva, které měl prosazovat, zejména též proto, že na nich bylo trváno bez ohledu na výsledky hlavního líčení. Při hlavním líčení však často docházelo k určitým změnám oproti výsledkům vyšetřování, což si pochopitelně vyžadovalo jiné posouzení viny i trestu. Soudce dr. Pavelka ve svém diskusním příspěvku rovněž dále uvedl: "Ve věci ilegální organizace Světлана měl být vedoucí Opletal odsouzen k trestu smrti. Během líčení jsme dospěli jednomyslně k závěru, že jeho činnost je nepatrná a že si takový trest nezaslouhuje. Po telefonickém rozhovoru vedoucího odd. st. prokuratury v Brně dr. Mykisky s Prahou nám bylo sděleno, že trest musí být uložen podle původního návrhu a skutečně jsme ho také museli uložit. Byli jsme si vědomi, že mnohdy soudíme proti vůli pracujícího lidu, ale děláli jsme tak, abychom vynášeli takové rozsudky, protože jsme neměli jiného východiska."

Na téže poradě uvádí soudkyně dr. Dohnálková: "Když jsme soudili Matúše, bylo nám během jednání stále jasnější, že trest smrti nezaslouhuje Matúš, nýbrž další žalovaný Mana, a to jak po stránce skutkové viny, tak i s přihlédnutím k jejich třídnímu původu a ke všem okolnostem, na něž musíme brát zřetel. Žádali jsme ministerstvo, aby nám bylo dovoleno v tomto směru rozsudek vynést, nebť jsme se dozvídali od Stb, že organizovaná soudružská veřejnost si takový rozsudek přeje. Ministerstvo našlo kompromisní řešení, abychom uložili absolutní trest oběma, že cestou milosti bude změněn Matúšovi v trest na svobodu. K tomuto řešení jsme se také uchýlili. Nikdy však nezapomenu, jak soudce z lidu s. Lapčík se postavil proti nám a odmítl v tomto směru hlasovat s odůvodněním: "Kdyby to viděli soudruzi ve fabrikách, jak bych se jim mohl postavit, já tak hlasovat nebudu, já se nemusím bát o chleba." Na téže poradě uvedl dr. Mykiska, že prosazování nejtvrděších trestů je mu ukládáno Prahou-dr. Klosem. Proto se snaží přesvědčit senát o trestu, neboť neuložení ministerstvem očekávaných trestů je mu vytýkáno.

Další přímé a hrubě nezákonné zásahy ministerstva spravedlnosti, zejména tehdejšího I. náměstka ministra dr. Karla Klose, potvrzují i tyto dokumentované případy:

U státního soudu v Praze byla projednávána tr. věc skupiny tzv. záškodníků v jáchymovských dolech, známá pod názvem akce "Budování". Obhajoba hlavního obžalovaného ing. Stanislava Chmely spočívala v tom, že v době svého působení u Jáchymovských dolů několikrát sám upozorňoval písemně i osobně na nedostatky ve výstavbě Jáchymovských dolů tehdejšího zmocněnce vlády ing. Pohla, jemuž předal obsáhlou zprávu s grafickým označením nedostatků. Tak se obhajoval u vyšetřujících orgánů i u hlavního líčení a obhájce na potvrzení obhajoby obžalovaného navrhoval provedení výslechu svědka ing. Pohla. Celý senát byl rozhodnut svědka připustit, neboť to považoval za nutné a nezbytné, vzhledem ke kvalifikaci tr. činnosti ing. Chmely, kde se jednalo o absolutní trest a k přesvědčivosti jeho obhajoby. Proti předvolání svědka se s rozhodností postavil prokurátor státní prokuratury dr. Barbaš. Senát se proto usnesl, že o návrhu na výslech svědka rozhodne dodatečně. V polední přestávce byl předseda senátu volán na ministerstvo spravedlnosti k náměstkovi ministra dr. Klosovi, který mu nařídil, že nesmí připustit svědeckou výpověď ing. Pohla. Předseda senátu informoval o tomto stanovisku náměstka ministra senátů státního soudu. Přesto, že celý senát s tímto postupem nesohlasil, podrobil se příkazu dr. Klose a svědka k hlavnímu líčení nepřipustil. Ing. Chmela byl pak odsouzen státním soudem k trestu smrti. (v roce 1954 byla ing. Chmelovi udělena milost a celým případem se zabývalo byro ÚV KSČ a komise stranické kontroly. V r. 1967 byla navržena obnova tr. řízení ve prospěch ing. Chmely.)

Další případ uváděný prokurátorem, který v padesátých letech pracoval u státní prokuratury je rovněž charakteristický pro tehdejší nezákonný vliv a přímé zasahování ministerstva do rozhodování státního soudu.

V průběhu hlavního líčení proti skupině mladých lidí, v níž byl i syn spisovatelky Marie Pujmanové Petr Pujman, kteří byli žalováni, že vytvořili protistátní skupinu, když se v závěru soud usnesl na trestech, které pokládal za přiměřené a hodlal vynésti rozsudek, sdělil náhle předseda senátu intervenujícímu prokurátorovi, že má jít jet na ministerstvo spravedlnosti k dr. Klosovi. Náměstek ministra, aniž si dal blíže vysvětlit podstatu věci, po referátu předsedy senátu o zamýšlené výši trestu, kategoricky prohlásil, že je to nepřijatelné, že se tresty musí zvýšit. Senát se znovu poradil, tresty mírně zvýšil a znovu pak jel prokurátor s předsedou senátu za dr. Klosem. Ten však opakoval svůj nesouhlas. Porada se znovu opakovala, tresty byly opět zvýšeny, avšak ani s tím náměstek ministra nesouhlasil a teprve po dalším zvýšení trestu vyslovil svůj souhlas. Nakonec uložené tresty byly tedy podstatně vyšší, než senát státního soudu podle svého přesvědčení původně chtěl uložit.

Uvedené příklady jasně potvrzují, že rozhodování státního soudu podléhalo silnému a naprosto nezákonnému vlivu min. spravedlnosti, který byl uplatňován především prostřednictvím státního prokurátora. K prosazování tohoto vlivu docházelo po celé období činnosti státní prokuratury, a to bez ohledu na nesouhlas i odpor některých prokurátorů či soudců, i když jejich stanoviska musela být ministerstvu známa a nesprávnost nadiktovaného rozhodnutí byla často zjevná. Právě z těchto důvodů nebyly některé uložené tresty smrti vykonány a nesprávnost a tvrdost rozhodnutí byla odstraňována milostí, příp. jiným opatřením. Prokurátoři státní prokuratury stáli se tak, i když většinou proti své vůli, součástí kabinetní justice, za kterou nepochybně období činnosti státní prokuratury je nutno považovat.

5/ Vliv deformovaného pojetí vedoucí úlohy strany v justici:

Vedoucí úloha KSČ uplatňovaná po únoru 1948 v celém veřejném životě našeho státu se přirozeně uplatnila i při řízení justice jako důležitého orgánu státní moci. Z počátečního zasahování do kádrové politiky pochopitelného v zájmu politického upevnění důležité součásti státního aparátu, docházelo brzy v důsledku postupujících deformací v řízení strany i k zásahům do vlastního rozhodování justičních orgánů. Na trestním úseku se pak právo stalo nástrojem řešení i politických problémů, kdy státní donucení často nahražovalo jiné správnější prostředky.

Politicky pochybený přístup některých vedoucích představitelů strany v období kultu osobnosti k uplatňování vedoucí úlohy strany v justičních orgánech ovlivnil rozhodující a řídicí funkcionáře v justici a stal se tak základem postupného zavádění kabinetní justice. Z dokumentačních materiálů je patrné, že hlavní vedoucí pracovníci justice se bez větších zábran tomuto vlivu podrobvali za současného přesouvání své odpovědnosti na stranické orgány.

Z dokumentace o činnosti státní prokuratury je zřejmý bezprostřední vliv stranických orgánů v tzv. bezpečnostních pětkách KV KSČ a v bezpečnostní komisi při ÚV KSČ. V těchto stranických orgánech docházelo k projednání konkrétních trestních věcí vedených u státní prokuratury a to ještě před rozhodnutím soudu. Činnost bezpečnostní komise při ÚV KSČ se zpočátku soustřeďovala především na práci bezpečnosti, zajišťování jejího rozvoje, výchovy příslušníků bezpečnosti a její kontrolou. Projednávala otázky IM, civilní obrany apod. Podobné orgány s obdobnými úkoly byly vytvořeny i v krajích, jako bezpečnostní pětky.

Předsedou bezpečnostní komise ÚV KSČ na počátku byl Rudolf Slánský a členy Václav Nosek, Josef Pavel, Jindřich Veselý a Karel Šváb. V kraji pak členy bezpečnostní pětky byli: krajský politický tajemník, bezpečnostní referent KVV, krajský velitel Stb a NB a bezpečnostní tajemník KV KSČ.

Bezpečnostní pětky v krajích byly vytvořeny na základě usnesení bezpečnostní komise ÚV KSČ z 2. února 1949 a náplň práce

byla určena v tomto usnesení kontrolou práce bezpečnostních orgánů a pomocí v jejich činnosti včetně řešení kádrových otázek, které se měly řešit v dohodě s krajským politickým tajemníkem.

Později docházelo ke změně náplně práce bezpečnostní komise. Bylo to v době, kdy členy komise se stali dr. Alexej Čepička (od 1.7. 1949) a Bedřich Reicin (od 22.9.1949).

Z dokumentace vyplývá, že rozšířením bezpečnostní komise se měnil i obsah její práce. Vážný obrat v její činnosti nastal 1.12. 1949 když poprvé předložil dr. Čepička k projednání konkrétní trestní věci, u níž se navrhoval trest smrti, a to politické i kriminální povahy a další případ, v kterém se jednalo o rozsáhlé rozkrádání spáchané stranickými a veřejnými funkcionáři.

Projednávání konkrétních případů začalo systematické rozhodování o procesech a schvalování trestů v orgánech KSČ. Bylo to deformované prokazování zásady, že o všech nejdůležitějších otázkách rozhoduje KSČ, a to i v oblasti justice.

Bezpečnostní komise se neomezila jen na propagační využití procesů k výchově a ostrážitosti, ale rozhodovala i o trestech před tím, než věc byla předána soudu. Tak se rozšířila náplň práce nejen bezpečnostní komise ÚV KSČ, ale i bezpečnostních pětiek v kraji a začali se vytvářet bezpečnostní trojky v okresech. Směrnice o náplni činnosti bezpečnostních pětiek byly doplněny o další úkoly, které se již nezabývaly jen věcmi obecné povahy, ale i projednáváním konkrétních trestních věcí v kraji. Je to patrné ze směrnice pro práci bezpečnostních pětiek, schválených na schůzi bezpečnostní komise ÚV KSČ z 11.května 1950. Šlo o tyto úkoly:

- 1/ zajištění nejbližší spolupráce mezi stranou, bezpečností, orgány lidové správy a prokuratury v krajích a okresech;
- 2/ krajská bezpečnostní pětka bude projednávat politickou a bezpečnostní přípravu nejvýznamnějších procesů (příp. dle směrnice nadřízených orgánů) a připravovat příslušné návrhy pro předsednictvo krajského výboru;
- 3/ zástupci velitelů věznic a trestních ústavů odpovídají za svoji politickou činnost předsednictvu KV KSČ, které může pověřit krajskou bezpečnostní pětku projednáním pře ložených zpráv;

4/krajská bezpečnostní pětka zhodnotí zprávy prokurátora ve formě usnesení, event.návrhu;

B/Zástupce krajské prokuratury bude informovat krajskou bezpečnostní pětku o všech zásadních otázkách justice, které jsou důležité z hlediska bezpečnosti a bude v pravidelných intervalech podávat krajské bezpečnostní pětce situační zprávu:

- 1/ o deliktech podle zákona na ochranu republiky,
- 2/ o tr.činech poškozujících národní, komunální i družstevní podnikání,
- 3/ o deliktech směřujících proti zemědělské politice strany,
- 4/ o tr.činech spáchaných církevními funkcionáři,
- 5/ o obecné kriminalitě (černý obchod, dopravní nehody, požáry atd.),
- 6/ zvláště o činnosti mládeže.

Konkrétní věci zvláště významné bude krajská bezpečnostní pětka projednávat samostatně. O věcech státních soudů, zejména o věcech v nichž má být vynesena absolutní trest, podává zprávu informovaný zástupce státní prokuratury.

V případě posuzování věcí, u nichž je navržen absolutní trest, vyžádá si krajská bezpečnostní pětka zprávu o chování obžalovaného, o jeho nebezpečnosti a prostředí, z něhož vyšel, od základních a okresních organizací. Tekto upravený návrh nutno podat bezpečnostní komisi při ÚV KSČ.⁴

Přes tyto rozsáhlé směrnice, které plně podřizovaly soudní rozhodování ve všech významných politických věcech orgánům mimo-soudním, navrhol dr.Klos-náměstek min.spravedlnosti dokonce ještě rozšíření činnosti krajských bezpečnostních pětěk. Doporučoval, aby se v pravidelných půlročních intervalech zabývaly prověrkou prokurátorů a soudců. Tento návrh však nebyl přijat.

O způsobu projednávání konkrétních tr.věcí, v nichž měl být uložen absolutní trest, svědčí zpráva o uložených trestech smrti, které dosud nebyly vykonány (Klosův arch-iv na ministerstvu spravedlnosti č.181). V této zprávě se mimo jiné uvádí:⁴.... Karel Landovský, odsouzen pražským oddělením státního soudu 15.7.1950 na doživotí. V bezpečnostní komisi usneseno změnění trestu na trest smrti.

Ve věci bylo vypracováno odvolání, hlavní přelíčání u Nejvyššího soudu není však dosud neřizeno. S. Bartoš byl upozorněn na to, aby byla provedena změna rozsudku. Jiří Žigo, odsouzen rozsudkem bratislavského oddělení státního soudu ze dne 8. března 1951 k trestu doživotí. Bezpečnostní komisi usneseno přeměnit tento trest v trest smrti a nedoporučit milost."

I další případy dokumentují, jak bylo v bezpečnostních pětkách rozhodováno o trestech. Tak např. bezpečnostní pětka KV KSČ v Ostravě se dne 27. června 1950 vyjadřovala k trestní věci Miroslava Sýkory a spol. Tato tr. věc ohrožovala se skupinou Horákové a spol., která již byla v této době odsouzena. Bezpečnostní pětka požadovala absolutní trest u Miroslava Sýkory, Josefa Polomekého, Miloše Morávka a to vzhledem k nebezpečné teroristické činnosti, kterou s Buchalem (odsouzen ve věci Horákové) organizovali. Foněveč je o skupinu, v níž bylo mnoho býv. příslušníků SNB, usnesla se bezpečnostní pětka, že z politických důvodů je nutné, aby i příslušník SNB Ladislav Cee byl potrestán absolutním trestem. S tímto stanoviskem bezpečnostní pětky se neztotožňoval státní prokurátor. Přesto však rozhodl tím státního soudu odd. Brno 8j. Or II/II 56/50 ze dne 21. 2. 1950 byl uložen trest smrti všem čtyřem obžalovaným, tedy i Ladislavu Ceelovi, a tento byl i vykonán.

Další případ svědčí o tom, do jakých podrobností byly nejen projednávány konkrétní trestní věci v bezpečnostní pětce, ale jak byla realizována a zajišťována usnesení bezpečnostní pětky. Jde o přípravu procesu proti Petru Křivkovi a spol. v Brně. Proces byl stanoven na den 20. 2. 1951 a měl probíhat 4 dny. Bezpečnostní pětka byla rozhodnuta, že bude konán v zasedací síni KNV v Brně před organizovanou veřejností a účastí asi 250 osob. Současně byly rozděleny úkoly jednotlivým členům krajské bezpečnostní pětky. Krajský velitel Stb a NB byli pověřeni provedením příprav procesu po stránce bezpečnostní a organizační. S. Dolíhal, referent KV KSČ pro styk s justicí byl pověřen kontrolou nad všemi přípravnými pracemi včetně

ně distribuce vstupenek, které byly dodány státní prokuraturou a byl nápomocen státní prokuratuře v politickém vedení procesu. Krajský velitel Stb dostal za úkol provést udržovací a informativní výslechy obviněných a zjistit průzkum veřejného mínění během procesu. Za "politickou slabinu" byla tehdy pokládána skutečnost, že ve spise byla jmenována oběť připravovaného atentátu, kterou byl Otto Šling. Trestní oznámení i žaloba byly totiž zpracovány v době, kdy Šling byl krajským politickým tajemníkem a proto také se o něm ve spise hovořilo velmi důkladně. V době procesu však Šling byl již odhalen jako zrádce a tu se jevílo být těžkou politickou chybou ukázat Šlinga jako oběť teroristů, kteří pracují stejně jako on pro zahraničí. Situace byla podle tehdy pronesených názorů politicky ztížena ještě tím, že proces probíhal současně se zasedáním ÚV. Proto po projednání této otázky s politickými činiteli a příslušným senátem státního soudu se dospělo k závěru, že jméno Šlinga se nesmí během procesu vyskytnout.

Den před procesem byla provedena ještě důkladná předporada státní prokuratury, státního soudu se zástupci krajského sekretariátu KSČ a zástupci KV Stb. Na této schůzce se zsuovalo zásadní stanovisko linie celého procesu a prodiskutovaly se sporné a chůlostivé otázky.

Krajská bezpečnostní pětka hdonotila tento proces jako veliký politický přínos pro brněnský kraj. Účastníci procesu dostali za úkol přenést politické poznatky do jednotlivých organizací KSČ. Konstatováno, že jak v přípravě procesu, tak během procesu se velmi osvědčila úzká spolupráce mezi stranou, bezpečnostními složkami, státní prokuraturou a státním soudem. Toto bylo hodnoceno velmi kladně a zdůrazněno nadále dodržovat tento vzájemný vřtan. (Toto hodnocení je čerpáno ze zprávy náměstka státního prokurátora v Brně dr. Michlera).

Závaznost projednání věci v krajské bezpečnostní pětce dokumentuje rovněž zpráva státního prokurátora dr. Zieglera dr. Klosovi ze dne 3. dubna 1951 (prot. taj. 75/50). V této zprávě uvádí dr. Ziegler údaje o organizaci a průběhu hlavního líčení ve věci "Akce Olga". O předporadě uvedl: "Předporada s celým senátem kromě předsedy senátu, který byl tehdy nemocen, byla provedena se vši podrobností. Senát byl obeznámen prokurátorem určeným k intervenci

u hlavního líčení o obsahu spisu i linií, v jaké bude probíhat hlavní líčení podle usnesení krajské bezpečnostní pětky. Jedinou závadou, která se vyskytla, byla tato skutečnost: Intervenující prokurátor považoval za vhodné předem dohovorit s krajským velitelem Stb otázku trestu a také tak učinil. Jednomu z přísedících - soudců z lidu na základě dohody s intervenujícím prokurátorem člen Stb předal opis náčertu o trestech, jak byl velitelem KV Stb s prokurátorem předběžně dohovoren. Tento člen senátu během předporady o rozsudku tuto skutečnost ventiloval před senátem a členy bezpečnostní pětky. Velitel KV Stb takticky tuto zá vadu urovnal."

Někdy docházelo i ke kuriozním situacím, když některý z účastníků řízení se uchýlil od předem dohodnutého a schváleného postupu. Ve dnech 22.- 23.12.1951 se konal v Sokolově veřejný proces proti ing. Milanu Zajícovi a pspol. V této tr.věci nepřicházel podle předchozího projednání trest smrti v úvahu. Po závěrečné řeči intervenujícího prokurátora dr.Barbaše, který však trest smrti přímo navrhoval, se senát státního soudu dostal do situace, kdy veřejnost pod dojmem řeči prokurátora očekávala uložení trestu smrti. Před vystoupením obhájců vytýkal proto předseda senátu dr.Černý postup prokurátorovi a namítal, že trest smrti není schválen a jak bude senát před veřejností vypadat, když trest smrti neuloží. Prokurátor dr.Barbaš na to reagoval tím, že po závěrečných řečech obhájců slyšel repřiku a promluvil ve prospěch obžalovaného ing. Zajíce a žádal, aby trest smrti mu nebyl ukládán. Soudci z lidu při hodnocení procesu tento postup kritizovali. Soudce Petr vytkl prokurátorovi, že žádal absolutní trest, ačkoliv před rozsudkem věděl, že vysloven nebude. V pozdě před celým senátem se prokurátor dr.Barbaš přes stanovisko v procesu zase vyjadřoval "že kdyby byl uložen Zajícovi trest smrti, bylo by to šílenství".

Vyskytly se však i ojedinělé případy, kdy bezpečnostní pětka odmítla zaujmout stanovisko k navrhanému trestu a vyjádřila ne-souhlas s takovým postupem.

Tak např. v tr.věci Ján Piško, kde byl návrh na uložení absolutního trestu, krajské bezpečnostní pětka v Bratislavě projednání této věci odmítla s tím, že je věcí justice, aby posoudila

otázku trestu (jde o zprávu z 23.8.1951 prot.taj.III 24/51). Ze zprávy státní prokuratury v Bratislavě ze dne 22.10.1951 ve věci Gustava Zhavitele, kde byl navrhován absolutní trest, sděluje st. prokuratura v Bratislavě: "Nakolko bezpečnostná pátka v Bratislave nechce podávať stanovisko v trestných veciach, bola vyžádaná iba mienka KV Štb, ktoré trest smrti navrhuje." (prot.taj.III-20/51).

Krajská bezpečnostní pátka v Českých Budějovicích 2.3.1951 ponechala na rozhodnutí soudu, bude-li v trestní věci proti Václavu Junkovi a spol. vysloven absolutní trest u všech tří obviněných nebo jen u některého. Souhlasila s tím, že bude-li uložen u všech tří, aby byl i vykonán. V tomto případě šlo o známý případ vraždy předsedy MNV Koubalova Lhotá, na kterém bylo zejména pozoruhodné s jakou rychlostí byl celý případ zpracován. K vraždě došlo 14.2.1951, obžaloba pro tr.činy velezraždy a vraždy byla podána dne 3.3.1951, veřejné hl. líčení se konalo 8-9. března 1951 a poprava Václava Junka, Aloise Laciný a Karla Máši byla vykonána 16.3.1951.

(Po obnově řízení byli všichni tři obžalovaní rozsudkem kraj. soudu v Praze 1 T 13/65 obžaloby zcela zproštěni pro nedostatek důkazů.)

O obecně uznávané nutnosti podřídit se pokynům stranických orgánů svědčí některé diskusní příspěvky, zejména soudců, zachycené v zápise o poradě referentů státního soudu a prokuratury v Brně ze dne 5.12.1950 (archiv min.sprav.K-245). Z těchto diskusních příspěvků rovněž vyplývá neshoda s některými rozhodnutími a jejich konkrétní kritika již koncem r.1950, které měla být pro vedoucí pracovníky ministerstva spravedlnosti dostatečným varováním před následky kabinetní justice. Na této poradě dr.Mikyška uvedl: "Na začátku činnosti soudu a prokuratury došlo také k prvnímu styku se Šlingem, byl při tom tehdy i s.Horněnský a bylo to při procesu proti Podsedníkovi a spol. Tehdy Šling prohlásil, že mu musíme rozsudek před vynešením předložit ke schválení."

K tomu další účastník porady dr.Polák uvedl:

"K případu Podsedník mohu říci, že jsme si celý senát, zejména s.Horněnský, dali největší práci s pečlivým posouzením viny obžalovaných jak po stránce odborné tak po stránce politické. Po skončení porady byl s.Horněnský volán ke Šlingovi. Pamatuji si, že u Bohuslava Macha ze Svitev byl senát jednoduše toho názoru, že Mach je

vinen pouze neoznámením podle § 12 zák.č.50/23 Sb., zatímco Šling v přítomnosti dr.Mikysky prohlásil, že Mach musí dostat bezpodmínečně 7 let. Když se dr.Hornánský proti tomuto požadavku postavil s tím, že to neodpovídá stavu věci, obořil se Šling na něho, že jsme právníci a že to musíme učinit." Dr.Hornánský uvedl: "Podle dosavadní praxe bezpečnostní pětka něco usnese, předloží se to ke schválení a potom soud podle toho musí jet." Dr.Dohnálková ve svém diskusním příspěvku uvedla: "Krajský prokurátor s.Řáda prohlásil, že naše bezpečnostní pětka je sbor kývalů. Jak se však na ně můžeme dívat, když se dozvídám, že ve věci Hřebík odkývala Klosův příkaz a že to nebylo přezkoumáno ani ústřední bezpečnostní pětkou. Nemůžeme se potom dívat zdrcující kritice ze závodů. Vina však nespočívá na senátu, nýbrž na dr.Mikyskovi, který nám to tlumočil jako názor našeho představeného orgánu, jemuž se musíme podvolit. Je pravda, že prokurátoři chodili do soudních porad a byl to např.dr.Mikyska, který byl přítomen poradě ve věci Matúš s tím odůvodněním, že má právo přesvědčovat členy soudu." Diskutující dr.Piak: "Ve věci Havlín poukazují na to, že celý senát byl zajedno, že nemá být uložen absolutní trest. Podvolili jsme se nakonec stanovisku bezpečnostní pětky a absolutní trest mu uložili. Nejvyšší soud potom použil § 113 zák.č.319/48 Sb. a trest mu změnil." K tomu poté znovu diskutoval dr.Mikyska, který uvedl: "Od počátku jsme byli instruováni Karlem Klosem, že se máme zúčastnit porad soudu a až donedávna se to dalo.Snažil jsem se přesvědčovat soudce o stanovisku bezpečnostní pětky." Bále vysvětlil dr.Mikyska, jak projednání konkrétní věci v bezpečnostní pětkce probíhá: "Pětka zná sama dobře situaci v celém kraji. Já tam referuji tak, že je známím a nástinem žaloby a s tím, jak kvalifikujeme ten a ten skutkový stav. Naše stanovisko je vždy prohovořeno předem s Stb, abychom měli podklad z hlediska nebezpečnosti pachatelů - vůdců. Předem prodiskutujeme, kde má být uložen absolutní trest, poněvadž nelze tresty sarti masově vynášeti. Porady nejsou povrchní a trvají 2-3 hodiny. Netvrdím při tom, že bych ovládal celý spis. O celém spisu se nejedná a dostávám připomínky o ostetních pachatelích jen z hlediska jejich nebezpečnosti a potřeby vyššího trestu."

Po zrušení bezpečnostních pětiek po zářijovém zasedání ÚV KSČ v r. 1951 zůstala i nadále praxe projednávat procesy v politickém orgánu. O všech významnějších procesech rozhodoval politický sekretariát ÚV KSČ, v některých případech docházelo k projednávání procesu předsednictvem KV KSČ nebo v politickém byru ÚV KSČ. Usnesení politického byra ÚV KSČ v konkrétních věcech byla Generální prokuratura zasílána (usnesení o schválení nástinů obžalob, navržených trestech, pořádání veřejných hlavních líčení, propagačního využití procesu atd.), byla zakládána do přísně tajných spisů GP a podle nich dávány pokyny intervenujícím prokurátorům a soudcům. Teprve v r. 1964 začalo ke stažení všech těchto usnesení ze spisů GP a jejich vrácení sekretariátu ÚV KSČ. Takovýto postup je zejména patrný ve všech tr. věcech jako "Nepřítel ve straně", kde nejen rozhodovali o vině a trestu, ale i pozdější revize rozsudků, bylo zasláno v ruce stranických orgánů.

Poznámky z tohoto úseku dokumentace plně potvrzují závěr, že usnesení stranických orgánů v jednotlivých tr. věcech projednávaných před soudním řízením, byla právě v důsledku uznávaná a respektovaná jako chápána vedoucí složky strany pro justiční orgány závazná a ty se jimi řídily. Tento postup soudců i prokurátorů byl nezákonný, neboť jim byla zcela potlačena ústavně proklamovaná nezávislost soudu i ostatních stěžejní složky tr. řízení.

Zdálo by se tedy, že politický orgán - bezpečnostní pětka - složený z funkcionářů laiků rozhodoval o složitých právních otázkách v podstatě o vině a trestu v komplikovaných politických procesech jen na základě velmi stručného, někdy i neúplného informování ze strany zástupce státní prokuratury. Ve skutečnosti však nešlo o předešle neinformované funkcionáře. Členy bezpečnostních pětiek byli totiž vždy krajský náčelník Štb a náčelník ÚB. Základní vliv Štb na celé tr. řízení v politických procesech padesátých let, projevající se po zrušení vyšetřujících soudců již od samého zahájení tr. řízení, byl tak dokonale zajištěn i ve samotném soudním rozhodování. Přiznáním v tomto směru je, že členy bezpečnostních pětiek nebyli nikdy ani soudce ani prokurátor.

Z á v ě ř i

Dokumentované poznatky z činnosti státní prokuratury jsou doloženy obecně již známých skutečností, že státní prokuratura se po celou dobu své činnosti stala nedílnou součástí kabinetní justice v našem státě. Není úkolem této zprávy hodnotit příčiny celé kabinetní justice a pouze z dokumentačních materiálů prokuratury to není ani uskutečnitelné. Má-li však být vzhledem k okruhu příčin vzniku deformací v činnosti státní prokuratury a její podíl na nezákonné práci v období let 1948-1952, nelze přejít jednu z vlastních příčin celé kabinetní justice, z níž se ostatní deformace postupně odvíjely.

Deformace v oblasti práva byly nepochybně přímým důsledkem postupujících deformací v řízení politiky strany, státu a společnosti. Právo se stalo prostředkem k uplatňování téměř všech mocenských účelových zájmů. Zejména na úseku trestním při aplikaci právních předpisů byla prosazována předatava, že příslušníci nepřátelských tříd mají být likvidováni jako pachatelé tr.čin. Z toho vyplýval dokonce názor, že v třídním boji je přípustné používat jakýchkoliv prostředků a že dokonce ani právní předpisy nesmí být překážkou pro splnění tohoto účelu. Vzhledem k subjektivismu v posuzování politické situace i v řízení strany a státu, ovlivněném proklamovanou teorií o neustále se zostřujícím třídním boji (zvláště po zveřejnění rezoluce Informbyra o Jugoslávii), stala se justice, zejména pak prokuratura, nástrojem systému osobní moci.

Ve va dokumentační komise již v názvech svých kapitol v podstatě uvádí hlavní příčiny nezákonností v činnosti státní prokuratury. Nelze přehlédnout, že právě všechny tyto příčiny byly vlastně výsledkem snahy podřídit prokuraturu systému osobní moci a tak kabinetní politikou prosadit i kabinetní justici. Tomuto cíli sloužila právě zdůrazňovaná a v práci uplatňovaná preference prokuratury, zejména státní prokuratury, nad soudem za současného soustředění zájmu ministerstva spravedlnosti právě na státní prokuraturu, která se tak stala nástrojem k prosazování direktivního řízení a tím i nezákonného ovlivňování rozhodování soudů. Do značné míry

te umožnilo rovněž zneužití monokratického způsobu organizace prokuratury. Organ správy převzal tak rozhodující dílu v řízení celkové trestní politiky nejen v obecné poloze (politicko-právní stanoviska), ale i v oblasti samotného výkonu. Rozhodování tohoto orgánu - ministerstva v konkrétních případech se projevovalo nejen v určování kdo bude žalován a pro jaký tr. čin, ale i jaký trest dostane.

Rozhodující vliv na vznik nezákonností v činnosti státní prokuratury, jak z dokumentačních materiálů plyne, měla činnost státní bezpečnosti. Ze důvodu vyvolání atmosféry strachu byla její činnost v době tzv. zesíleného třídního boje zaměřena nikoliv jen na odhalení skutečné protistátní činnosti, ale především na likvidaci skupin občanů označovaných za podezřelá jen pro svou minulost. (Např. letci zahraniční armády, partyzáni, interbrigadisté atd.). Bezpečnostní aparát soustřeďoval jednak nevěrohodné a nepodložené dokumenty o neexistující tr. činnosti ("Nepřítel ve straně"), jednak pomocí provokačních metod rozvíjel protistátní činnost jednotlivců a malých skupinek v ohromné protistátní skupiny, které měly vznikat dojem, že tu existuje časový odpor třídních nepřítel. K takovému zaměření činnosti přistoupilo používání nezákonných vyšetřovacích metod. Největší škála stranických a vládních orgánů v práci státní bezpečnosti a nekritické přejímání výsledků její práce učinila z této složky ministerstva vnitra všemocný orgán, a to i na úseku trestní justice. Po zrušení vyšetřujících soudců byla státní prokuratura odkázána na výsledky práce státní bezpečnosti, aniž měla nejmenší možnost opravdové kontroly. Deformace a nezákonnosti v práci Stb byly tak z velké části přeneseny do rozhodování dalších orgánů činných v tr. řízení.

Malý vliv na další setrvávání v nezákonnostech měla neodpovědná kadrová politika ministerstva spravedlnosti. Na státní prokuraturu yli přidělováni noví pracovníci, jednak mladí prokurátoři bez zkušeností, jednak úřednické kádry, pro které ministerstvo spravedlnosti zřídilo Právníkou školu pracujících. Všechni tito mladí lidé byli bez patřičné praxe, která pro složité a politicky odpovědné školy z tohoto řádu byla naprosto nezbytná.

Uvedenými okolnostmi a vlivy nemůže být však :
světlena celá podstata výskytu nezákonností v činnosti státní prokuratury a všechny příčiny. Nelze přehlédnout skutečnost, že již v první polovině r.1948, tedy ještě před vznikem státní prokuratury a rozvinutí kabinetní justice, došlo k vážným deformacím, zejména při stíhání nedovolených přechodů státních hranic. Za nutno hledat již prvou příčinu následného zvratu v jurisdikci, a to v bezprostředním přístupu některých pracovníků justice k výkonu jejich povolení. Tento přístup byl ale později z dokumentace ovlivněn v té době několika faktory:

Jedním z nich byl strach o existenci, který byl důsledkem řady revolučních opatření i pokusů jít o justiční pracovníky. Při tom je třeba uvést i tu okolnost, že způsob myšlení těchto byl v tehdejší době ovlivňován strachem před přeřazením k manuální práci apod. K navození atmosféry strachu přispěly také případy disciplinárních potrestání a dokonce i vazebního trestního stíhání a odsouzení některých justičních pracovníků. Ze typický je možno považovat případ dr.H., okresního soudce ve Vrchlabí a později Nejvyššího soudu v Praze. Byl odsouzen pro vykonstruovanou tr. činnost z doby působnosti u okr.soudu ve Vrchlabí, spočívající v údajném sabotování zákonnosti při výkonu soudcovské praxe. Spolu s ním byli odsouzeni rovněž okresní prokurátor a obhájce. Odsouzení bylo zcela nesprávné a vášný proces, který měl tehdy působit výchovně na justiční pracovníky, již tehdy byl tímto posuzován jako opatření proti soudci, který nebyl ochoten vynášet požadované rozsudky (podle zák.č.22/69 Sb. o soudní rehabilitaci byli všichni tyto tři odsouzení plně rehabilitováni). Stejný šepad na justiční pracovníky měl i proces s předsedou senátu státního soudu v Praze dr.S., proti němuž bylo v r.1950 zahájeno tr. řízení pro činnost z okupace, známou v té době již pět let a byl odsouzen k 5 letům odnětí svobody teprve poté, kdy se projevil jako neochotný vydávat požadované rozsudky. Konečně je třeba upozornit na persekuci předsedy oddělení státního soudu v Brně dr.Herňanského a soudce dr.Florigana, k níž bylo ze strany ministerstva spravedlnosti přikročeno poté, kdy tyto pracovníci odhalili a dokumentovali hrubě nezákonné metody státní bezpečnosti při výkonu vazby obviněných u štábu v Uherském Hradišti a na tyto, zejména na násilí a týrání obviněných, upozornili ni-

nisterstvo spravedlnosti.

U řady justičních pracovníků bylo jejich mechanické se podřizování vyšším pokynům důsledkem jejich sklonu k byrokratismu a k přehnané disciplíně. U některých, i když jde patrně o malý počet, byl příčinou jejich ochotného podřízení se i nezákonné praxi, kariérismus. Jde o jednu z nejsvéatbějších příčin, neboť tyto osoby se často dostávaly do klíčových postovení.

Mnozí soudci a pracovníci prokuratury bylo však mnoho těch, na které měla obrovský vliv skutečnost, že se dočkali období, kdy se začínal budovat socialismus - jejich celoživotní sen - a někteří z nich byli proto ochotni přehlédnout i chyby, ke kterým docházelo na cestě k socialismu. Pro tyto pracovníky přicházely v úvahu i takovéto politické argumenty:

"Po dnorovném vítězství prožíváme období lidové demokracie, která plní funkci diktatury proletariátu. Jejím smyslem je potlačovat a postupně likvidovat nepřítel socialismu, aby tento mohl být definitivně vybudován. K tomuto boji lidově-demokratického zřízení musí pomáhat i prokuratura a soudy. Ti, kteří odcházejí ze hranice, jsou samozřejmě nepřítel tohoto zřízení a tedy i socialismu. Jejich odchod do kapitalistických států je jasným důkazem tohoto nepřítelství. Je třeba je tedy likvidovat. To se děje na desku justice jejich přísným odsouzením po ústředním vykladu dosud platných zákonů. Každé zřízení nelikviduje své nepřítel tak, jak to bývalo v revoluci, t.j. velmi často fyzicky, ale pouze tak, že je dočasně zbavuje svobody a pokud možná majetku, který sloužil v kolonizování a ve výkonu trestu je převychovává. Pak jim dává stejná možnost jako každému jinému členu společnosti. Jde tedy o vyjimečně humanitní uskutečňování cílů socialistické revoluce."

Tato argumentace byla uplatňována nejvyšším justičním úřady (dr. Kles) již v r. 1948, ovšem za správnou byla mnohdy považována ještě mnoho let i po zániku státní prokuratury.

Je však třeba přihlídnout i ke stanoviskům těch, kteří rovněž souhlasili s budováním socialismu, ale věděli, že cesta nezákonností není pravou cestou k jeho uskutečnění. Byli si vědomi toho, že jde o cestu protileninskou, která socialismus zdiskreditovává. Tito pracovníci stáli v podstatě před rozhodnutím o odchodu z justice. Někteří odcházeli, ale nelze nesouhlasit ani se stanoviskem těch, kteří se rozhodli v rámci daných možností bránit zákonnost tak, jak to vyžadovalo budování socialismu, i když mnohdy museli takticky ustoupit v méně závažných věcech, aby v závažnějších mohli zabraňovat nezákonnostem většího rozsahu. Někteří z nich byli postupně odhalováni jako nepřijatelní pro období, které později bylo kvalifikováno jako období kultu osobnosti a byli různými způsoby odsouzeny buď z justice vůbec, nebo na bezvýznamnější místa.

Z dokumentovaných poznatků o činnosti státní prokuratury je zřejmé, že tato měla značný podíl na vytvoření a udržování systému kabinetní justice. Uvedené vlivy, kterým po celou dobu podléhala, nemohly by se projevit v tak širokém rozsahu, jak z dokumentace vyplývá, kdyby mezi prokurátory státní prokuratury nebylo dosti takových, kteří se jim ochotně podvolovali. Nemůže být pochyb o tom, že některé nezákonné metody státní bezpečnosti (např. provokace, fyzické násilí), jimiž docházelo k hrubému porušování platných zákonných ustanovení, právě tak jako zjevná nezákonnost spouštějící v ovlivňování rozhodování soudů, nebyly prokurátorům státní prokuratury neznámé. Z dokumentovaných projevů či zpráv jednotlivých prokurátorů pak jasně vyplývá, že někteří z nich se stavěli proti ovlivňování jejich práce, snažili se hájit zákonnost tr. řízení, ale jiní naopak při výkonu prokurátorské činnosti nezákonnosti přehlíželi, omlouvali a dokonce i vědomě prosezovali. Odpovídá tehdejšímu deforacovanému chápání výkonu justice, že právě tyto poslední uvádění prokurátorů byli vysoce hodnoceni a pověřováni nejdůležitějšími úkoly.

V období působnosti státní prokuratury, tedy od konce r. 1948 do 31.12.1952, došlo k odsouzení asi 27.000 osob. Doseavadní průběh rehabilitačního řízení ale zák. č. 82/52 Sb., jakož i předchozí revize procesů, jasně potvrzují mimořádný rozsah nezákonných

rozsudků, přičemž důvody rozsudků zvl. senátů se opírají o zjištěné nezákonnosti, které jsou souhlasné se zjištěními z dokumentace uvedenými v této zprávě. Teprve v průběhu tohoto rehabilitačního řízení při současném dodržování příslušných ustanovení oddílu VII. zák. č. 62/68 Sb. bude možno odpovědně vymezit podíl jednotlivých prokurátorů státní prokuratury na zjištěných nezákonnostech. Dokumentační materiály ovšem plně potvrzují, že hlavní odpovědnost za nezákonnou práci státní prokuratury nutno hledat u vedoucích pracovníků resortů ministerstva spravedlnosti, ministerstva vnitra a stranických orgánů, kteří měli v té době rozhodující vliv a zájem na vytvoření kabinetní justice.

Dokumentační komise Generální prokuratury
pro území České socialistické republiky.

Předseda: JUDr. Karel Bayer

V Praze dne 10. července 1969.